

העדפות הציבור לגבי מדיניות חלוקה מחדש ומדינת הרווחה בראי תפיסת הסיכון התעסוקתי

דו"ח מסכם לביטוח לאומי
ירושלים

שלמה מזרחי
המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, הפקולטה לניהול
אוניברסיטת בן-גוריון

מרץ 2015

העדפות הציבור לגבי מדיניות חלוקה מחדש ומדינת הרווחה בראי תפיסת הסיכון התעסוקתי

תקציר

העדפות הציבור לגבי מדינת הרווחה וחלוקה מחדש (redistribution) מהווים מרכיב עיקרי בהבנת ועיצוב מדיניות כלכלית-חברתית במדינה דמוקרטית. חלוקה מחדש מוגדרת בספרות כמעורבות מוגברת של הממשלה בהספקת שירותים כמו גם הכבדת נטל המס. פרויקט מחקר זה בוחן את העדפות הציבור הישראלי לגבי חלוקה מחדש ומדיניות כלכלית-חברתית ומנתח את הגורמים שמשפיעים עליהן. ייחודו בכך שכל הגורמים המסבירים נמדדים מנקודת ראותם של האזרחים ולא עפ"י מדדים אובייקטיביים או הערכות מומחים. המחקר ייחודי גם במגוון המשתנים שנבחנו כהסברים אפשריים לעמדות כלפי חלוקה מחדש: מידת אי השוויון הנתפס, מידת האפקטיביות הממשלתית הנתפסת, מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס כמו גם תפיסות לגבי המדיניות הקיימת, מצב סוציו-אקונומי, עיסוק ומקום עבודה. המחקר מתבסס על סקר שנעשה בקרב מדגם מייצג של כ-1000 נשאלים מקרב הציבור הישראלי.

ממצאי המחקר מצביעים על מספר מגמות. המגמה הכללית העולה מהתשובות היא של תמיכה במדיניות חלוקה מחדש – ברוב השאלות הנשאלים הביעו תמיכה במעורבות גבוהה יותר של המדינה ובחקיקה חברתית (למשל, שכר מינימום והגדלת תקציבים חברתיים). למרות התמיכה העקרונית הגבוהה במדיניות חלוקה מחדש, הרי שבכל הקשור למוכנות לשלם יותר מיסים אשר יושקעו בחיזוק הביטחון הסוציאלי ממוצע התמיכה היה נמוך יחסית. מגמה נוספת שנראית היא הבדל בין תפיסה של המצב הכללי במדינה לבין תפיסה של המצב האישי. למשל, רבים חשים שאין ביטחון תעסוקתי במדינה, אך יחד עם זאת, באופן אישי רוב הנשאלים חשים בטוחים במקום עבודתם. מגמה נוספת שמסתמנת היא אמון נמוך בממשלה ובאפקטיביות הממשלתית. יחד עם זאת, כאמור, הייתה תמיכה גבוהה במדיניות חלוקה מחדש והעברת יותר כוח לידי המדינה.

ניתוח מעמיק של הממצאים מלמד שהעדפות לגבי חלוקה מחדש מוסברות בעיקר ע"י ההכנסה ואי שוויון כלכלי נתפס. הסיכון התעסוקתי הנתפס מוסיף ממד מסוים להבנת העמדות, אך באופן חלקי מאוד ולא עקבי. אפקטיביות ממשלתית נתפסת לא מסייעת כמעט בכלל בהסבר העדפות לגבי חלוקה מחדש. כמו כן, קיים פער בין העדפות ערכיות לבין העדפות פעולה/נכונות לשלם לגבי חלוקה מחדש כאשר האחרונות מושפעות רק מהכנסה מבין משתני המחקר שנבחנו. הקשר במקרה זה הוא חיובי ולא שלילי כמו במקרה של הקשר בין הכנסה לבין עמדות ערכיות לגבי חלוקה מחדש.

הממצאים מלמדים גם שבמרבית הסוגיות שנבחנו קיימים הבדלים מובהקים בין יהודים ללא יהודים ולא תמיד בכיוון המצופה. כך לדוגמה, המשתנה אי שוויון כלכלי נתפס מקבל ערכים גבוהים יותר באופן מובהק בקרב משיבים יהודים בהשוואה למשיבים לא יהודים. מניתוח מורכב עולה שעבור משיבים לא יהודים המשתנה היחיד שקשור באופן מובהק לעמדות כלפי חלוקה מחדש הינו אי שוויון כלכלי נתפס. ניתן להסיק, אם כן, שלהשתייכות האתנית ישנה משמעות בכל הקשור להסבר עמדות כלפי חלוקה מחדש ושבקרב מיעוטים אתניים מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס ממלאת תפקיד מרכזי בעיצוב עמדות אלו.

המחקר מסייע בהבנת מאפייני העומק של החברה הישראלית. אנו מסיקים שהציבור הישראלי נעדר ברובו חשיבה מתוחכמת וביקורתית על תפקידי המדינה ורואה במעורבות המדינה פתרון למרבית הבעיות הציבוריות ובראשן אי שוויון כלכלי. ניתוח ממצאי המחקר מלמד שבעוד שמשתתפי הסקר מזהים באופן מובהק אפקטיביות ממשלתית נמוכה, הרי שהאפקטיביות הממשלתית לא מהווה משתנה שיכול להסביר באופן מובהק ומשמעותי העדפות לגבי חלוקה מחדש. מסקנה זו מלמדת שהחשיבה הכלכלית-פוליטית בחברה

הישראלית לא מתבוננת לעומקם של מנגנוני הפעולה של המדינה המודרנית אלא מתייחסת באופן שטחי ונוסחתי לבעיות ציבוריות מורכבות, שכן למרות שהציבור מזהה בעיה חמורה של חוסר אפקטיביות ממשלתית הוא עדיין תולה את יהבו בממשלה ובמדיניות חלוקה מחדש שהיא תעצב לשם הפחתת אי השוויון הכלכלי. בישראל, ניתן לייחס את החשיבה הנוסחתית, שרואה בממשלה את חזות הכול, למבנה הריכוזי שאפיין, ועדיין מאפיין, מערכות כלכליות וביורוקרטיות בישראל, כמו גם המסורת הרעיונית הקולקטיביסטית שאפיינה את החברה הישראלית במשך עשרות שנים. ניתן לשער שמסורת זו מהווה בסיס לחוסר בשלות של הציבור בישראל בכל הקשור לחשיבה ביקורתית והבנת מנגנוני העומק במציאות הכלכלית-פוליטית. חוסר בשלות זה, שמוביל אזרחים רבים לראות במדינה את הגורם האחראי לפתרון בעיות, עשוי להסביר גם את ההתנערות מאחריות לתוצאות מדיניות בקרב אזרחים רבים ואת הפער שקיים בין העדפות ערכיות, שתומכות בחלוקה מחדש, לבין המדיניות בפועל, אשר לדעת נשאלים רבים מייצגת גישה שניתן לאפיין כניאו-ליברלית. יתר על כן, משמעות הניתוח היא שגם אם תשופר האפקטיביות הממשלתית (הן ברמה הלאומית והן ברמת הארגון) לא ברור מה תהיה ההשפעה על תפיסת אי השוויון ועל ההעדפות בנוגע לחלוקה מחדש (או העדפות מדיניות כלשהן). מכאן גם עולה שמדידת אפקטיביות ממשלתית לא תשיג בהכרח תהודה ומחאה בקרב הציבור, שכן קיים נתק בין הערכת האפקטיביות הממשלתית לבין העדפות מדיניות. זהו גם הסבר אפשרי לדפוס הצבעה ולאינטואיציה הרווחת בקרב פוליטיקאים וביורוקרטים לפיה במקום להשקיע בשיפור האפקטיביות הממשלתית עדיף להשקיע בהספקת ביקושים קצרי טווח של הציבור – מדיניות כלכלית-חברתית שתסייע לסיכויי ההיבחרות בקרב פוליטיקאים ולמוניטין וחיזוק הכוח של ביורוקרטים.

העדפות הציבור לגבי מדינת הרווחה וחלוקה מחדש (redistribution) מהווים מרכיב עיקרי בהבנת ועיצוב מדיניות כלכלית-חברתית במדינה דמוקרטית (Edlund, 1999; Gilens, 2000; 2005; Svallfors, 2013; Taylor-Gobby, 1989). חלוקה מחדש מוגדרת בספרות כמעורבות מוגברת של הממשלה בהספקת שירותים כמו גם הכבדת נטל המס. העדפות הציבור בנושאים אלו מקרינות על מערכת הציפיות של האזרחים מהגופים המספקים שירותים ציבוריים. הבנת הגורמים המשפיעים על העדפות הציבור בנושאים אלו תאפשר לאפיין את הנושאים והבעיות העיקריים שמטרידים את הציבור ותאפשר להבחין בין גורמים שניתן לפעול לגביהם ולשנותם, כמו למשל תפיסת הביטחון/הסיכון התעסוקתי, לבין גורמים שפחות נתונים לשינוי כמו השתייכות אתנית או זהות קבוצתית אחרת. בהתאם לכך, ניתן לאפיין מרכיבים הכרחיים בתכנון מדיניות כלכלית-חברתית.

פרויקט מחקר זה בוחן את העדפות הציבור הישראלי לגבי חלוקה מחדש ומדיניות כלכלית-חברתית ומנתח את הגורמים שמשפיעים עליהן. ייחודו בכך שכל הגורמים המסבירים נמדדים מנקודת ראותם של האזרחים ולא עפ"י מדדים אובייקטיביים או הערכות מומחים. כך למשל, כדי לבחון את השפעת אי השוויון הכלכלי בחברה על עמדות כלפי חלוקה מחדש נבחן את תפיסת האזרחים לגבי מידת אי השוויון הקיימת כמדד לאי שוויון נתפס במקום להשתמש במדדים כלכליים למדידת אי השוויון דוגמת מדד ג'יני. המחקר ייחודי גם במגוון המשתנים שנבחנו כהסברים אפשריים לעמדות כלפי חלוקה מחדש: מידת אי השוויון הנתפס, מידת האפקטיביות הממשלתית הנתפסת, מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס כמו גם תפיסות לגבי המדיניות הקיימת, מצב סוציו-אקונומי, עיסוק ומקום עבודה. בנוסף, המחקר מנסה להעריך את עוצמתן של העדפות ערכיות לעומת מוכנות לפעול בהתאם להעדפות אלו ואת מידת הפער שקיים בין שני סוגי ההעדפות. המחקר מתבסס על סקר שנעשה בקרב מדגם מייצג של כ-1000 נשאלים מקרב הציבור הישראלי.

המסמך מדווח על ממצאי המחקר בהתאם לשלבים הבאים. בפרק הראשון אנו מציגים את הדיון המדעי בסוגיה וההסברים העיקריים שניתנים בספרות המדעית בנוגע לעמדות הציבור כלפי חלוקה מחדש. בפרק השני מוצג מודל המחקר ובפרק השלישי מוצגים ומנותחים הממצאים העיקריים. בפרק הרביעי אנו מציגים דיון מסכם בממצאים. הממצאים המפורטים מוצגים בנספח.

רקע מדעי

העדפות הציבור לגבי מדיניות חלוקה מחדש: הסברים אפשריים

הדיון המדעי בקשר שבין אי שוויון כלכלי ומדיניות של חלוקה מחדש מתבסס במידה רבה על מחקרם החלוצי של החוקרים (Meltzer and Richard, 1981), אשר טענו שבתגובה על גידול באי שוויון הציבור ידרוש מעורבות ממשלתית גבוהה, והממשלה אכן תיענה לדרישות על ידי מדיניות של חלוקה מחדש בדרך של הרחבת תכניות רווחה. עם זאת, מחקרים מלמדים שבארה"ב תהליך מעין זה לא מתרחש בדרך כלל וכתוצאה מכך התפתחה האסכולה של "הדמוקרטיה הלא-שוויונית", שלפיה אי השוויון הכלכלי מזין את עצמו במובן זה שכאשר אי השוויון גובר, גדלה הדרישה להפחתת מעורבות הממשלה וכתוצאה מכך אי השוויון ממשיך לגדול (Bartels, 2008; Gilens, 2005; 2011). היעדר הייצוג של האינטרסים של אוכלוסיות חלשות מוביל לדעת החוקרים גם לאי שוויון פוליטי.

המחקר הכלכלי מציע זווית ראייה שונה. החוקר (Benabou, 2000) טוען שמעורבות ממשלתית גבוהה ומדיניות של חלוקה מחדש יוצרים שוויון יחסי בהספקת שירותים שממנו נהנים כלל האזרחים. במידה ובתנאים כאלה אי השוויון גדל, הרי שהמשך המדיניות של חלוקה מחדש יגביר את הסיכוי שפחות אזרחים ייהנו מתוצריה ולכן התמיכה המצרפית במדיניות של חלוקה מחדש פוחתת. מכאן עולה שאם בוחנים את התועלת המצרפית מהמדיניות ואת התמיכה המצרפית בה, הרי שאין בהכרח פער בין העדפות הציבור למדיניות הכלכלית-חברתית ולא קיימת בעיה של חוסר שוויון פוליטי.

בחינה אמפירית של שני המודלים המתחרים מלמדת שבארה"ב בשנים 1952-2006 אזרחים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך מגיבים לעליה באי שוויון כלכלי באופן דומה לתגובתם של אזרחים ממעמד סוציו-אקונומי גבוה – בשני המקרים יש דרישה להפחתת מעורבות הממשלה (Kelly and Enns, 2010). ההסבר לממצא המפתיע הזה טמון, לדעת החוקרים, באופן העברת האינפורמציה לציבור ובמיוחד ההשפעה הדרמטית של התקשורת האמריקאית על עמדות הציבור כלפי מדינת הרווחה (Bartels, 2005; Gilens, 2000).

הסבר אפשרי אחר לממצאים אלו עשוי להימצא בתהליכים של גיבוש העדפות. החוקרים Cusack, Iversen and Rehm (2008) טוענים שהדרישות לחלוקה מחדש מושפעות במידה רבה מאבטלה ממשית או מהסיכון לאבטלה. החשיפה לסיכון תעסוקתי, בצירוף ההכנסה היחסית, מהווה מנבא חזק של העדפות בנוגע לחלוקה מחדש. העיקרון המנחה את הטיעון הוא שהוצאות הממשלה במסגרת מדיניות של חלוקה מחדש מובילות להספקת שירותים אשר משמשים כסוג של ביטוח שמרכז את החשש מאובדן הכנסה במקרה של אבטלה. הביטוח הפוטנציאלי הזה משפיע על יחסי הגומלין בין הכנסה והעדפות בנוגע לחלוקה מחדש. במידה ובעלי הכנסה גבוהה חשופים לסיכון תעסוקתי, הם צפויים לדרוש העלאת הוצאות הממשלה במסגרת של מדיניות חלוקה מחדש כדי להגביר את פוטנציאל הביטוח לעת צרה. החשיפה לסיכון היא פונקציה של כישורי העובד והמקצוע בו הוא עוסק בתלות בתנאים כלכליים נתונים כמו גם של מבנה תכניות ההכשרה המקצועית. בתגובה לכך, מידת האימוץ של מדיניות חלוקה מחדש ע"י הממשלה תלויה בדרישה לכך ובהתפלגות של הסיכון התעסוקתי על פני רמות הכנסה. יתר על כן, החוקרים (Rehm, Hacker and Schlesinger, 2012) מראים שמידת התמיכה במדינת הרווחה משקפת את מידת ההתאמה בין הכנסה נמוכה לסיכון תעסוקתי גבוה. במידה ואי השוויון גדל במונחי הכנסה אך הסיכון התעסוקתי מתפלג באופן לא שוויוני בין רמות ההכנסה, התמיכה המצרפית במדיניות חלוקה מחדש עשויה לקטון. במקרה כזה מדיניות כלכלית שמרנית של הפחתת מעורבות הממשלה תהיה עקבית עם העדפות הציבור. עולה, אם כן, שהתפלגות הסיכון התעסוקתי הינה גורם עיקרי בהבנת העדפות הציבור ומידת הדרישה הציבורית למדיניות של חלוקה מחדש, ושמידת הסיכון התעסוקתי, כפי שנתפסת על ידי האזרחים עצמם, תלויה בכישורי העובד, מקצועו והקף תכניות ההכשרה המקצועית.

השפעה מבנית נוספת על העדפות הציבור לגבי מדיניות חלוקה מחדש, אשר תיבחן במחקר זה, ונחקרת מעט בספרות, הינה מידת אפקטיביות הממשלה כפי שנתפסת על ידי האזרחים. הטיעון שיוצג מתבסס על התיאוריה שהוצעה ע"י החוקרים (Mantzavinos et al., 2004), ולפיה בני אדם מונחים ע"י דגמים של פתרון בעיות אותם למדו והפנימו מניסיונם האישי. אם אזרחים מעריכים שאפקטיביות פעילות הממשלה נמוכה, הרי שהם לא צפויים לראות בהתערבות ממשלתית גבוהה פתרון לבעיית אי השוויון. יתכן, אם כן, שגם אזרחים שמשתייכים למעמד סוציו-אקונומי נמוך ומבינים את הצורך בהפחתת אי השוויון לטובתם האישית, לא יזהו התערבות ממשלתית כפתרון הנכון בשל הערכה נמוכה של ביצועי הממשלה. נהפוך הוא, הם עשויים לראות בממשלה את הבעיה ולא הפתרון (Svallfors, 2013). עולה, אם כן, שמשנתה מבני חשוב, שעשוי

להשפיע על העדפות הציבור כלפי חלוקה מחדש הינו מידת אפקטיביות הפעילות הממשלתית כפי שנתפסת ע"י האזרחים (perceived government effectiveness).

יתר על כן, מחקר שהסתמך על נתוני הסקר החברתי באירופה (ESS), אשר בוחן את עמדות הציבור במגוון נושאים, מלמד שאי השוויון הנתפס מתווך בין אפקטיביות ממשלתית נתפסת לבין עמדות כלפי חלוקה מחדש. משמע, ככל שהאפקטיביות הממשלתית הנתפסת גבוהה יותר כך מידת אי השוויון קטנה יותר וכתוצאה מכך ההעדפה למדיניות חלוקה מחדש חלשה יותר (Mizrahi, 2014). לפי מחקר זה, האזרחים מבינים שבכוחה של אפקטיביות ממשלתית גבוהה להפחית את אי השוויון ומשום שאי השוויון נמוך הם דורשים פחות חלוקה מחדש. אלא שאליה וקוץ בה. אפקטיביות נמוכה תוביל לאי שוויון נתפס גבוה וכתוצאה מכך להעדפה חזקה למדיניות חלוקה מחדש, כלומר האזרחים מבינים שאפקטיביות נמוכה מגבירה אי שוויון, אך לא עושים את הצעד הלוגי המתבקש ודורשים לשפר את האפקטיביות הממשלתית כאמצעי להפחתת הפערים. במקום זאת, הם דורשים חלוקה מחדש ע"י ממשלה שהם תופסים כבלתי אפקטיבית ומכאן מעגל הקסמים רק מחמיר והולך.

העדפות הציבור בנוגע למדיניות חלוקה מחדש ומדינת הרווחה אינן רק ביטוי לאינטרסים כלכליים צרים, אלא מושפעות גם מתפיסה עקרונית ערכית לגבי הסוגיות הללו. ההיבט הזה של העדפות הציבור מוגדר במחקר זה העדפות ערכיות (Weingast, 2005). מחקרים מלמדים שעמדות כלפי רווחה מושפעות מהתפיסות הערכיות לגבי הגינות בחברה וחשיבות שוויון ההזדמנויות (Alesina and Glaeser, 2004; Fong, 2001; Funk, 2000; Linos and West, 2003). אנשים שמעריכים שהחברה מספקת רמה גבוהה של שוויון הזדמנויות צפויים להעדיף פחות מעורבות ממשלתית משום שמעורבות כזאת עשויה להטות את יחסי השוויון ולהגביר דווקא את אי השוויון (Alesina and Glaeser, 2004; Alesina and Giuliano, 2009).

ההבחנה בין אינטרסים לערכים כגורמים המשפיעים על העדפות אינה חד משמעית ומחקרים מלמדים על השפעות הדדיות בין הגורמים הללו (Bartels, 2008; Lodge and Taber, 2000; Margalit, 2012). לשם יצירת הבחנה חדה יותר ניתן להסתייע בעקרון לפיו העדפות ערכיות משקפות ראייה ארוכת טווח של הספירה הציבורית בעוד שאינטרסים (העדפות נאכפות) משקפים ראייה קצרת טווח של הספירה האינדיבידואלית. ראייה זו מתבטאת למשל במוכנות של הציבור לפעול באופן מעשי לקידום העדפותיו הערכיות ולשאת בעלויות הנגזרות מכך. המחקרים שצוטטו לעיל מצביעים על משתנים סוציו-אקונומיים, השתייכות אתנית ותרבות כהסברים עיקריים להעדפות ערכיות.

עמדות הציבור לגבי מדינת הרווחה בישראל: מאפיינים והסברים

המחקר אודות עמדות הציבור בנוגע למדינת הרווחה בישראל מצוי בשלביו הראשונים. מחקרים שנערכו בעשור האחרון מלמדים שמרבית הציבור הישראלי מגלה תמיכה עקבית בעקרונות של מדינת רווחה אוניברסאלית, ובמחויבות הממשלה לספק שירותים ציבוריים (כהן ואחרים, 2008; מזרחי ואחרים, 2011). קיימת אף מוכנות לשלם עבור השגת מטרות אלו וישנה הכרה בחשיבותם העודפת של תחומים כמו חינוך ובריאות בהשוואה לביטחון (כהן ואחרים, 2008). יתר על כן, התמיכה בעקרונות מדינת הרווחה האוניברסאלית חוצה מגזרים והשתייכות סוציו-אקונומית כך שלא ניתן להצביע על פערים משמעותיים בהעדפות כלפי מדינת הרווחה בין אוכלוסיות המשתייכות למעמד סוציו-אקונומי נמוך לבין העדפות של אוכלוסיות שמשתייכות למעמד סוציו-אקונומי גבוה (Arian and Shamir, 2002; Shalev, 2007; Yuval et al., 2011). הציבור הישראלי גם מגלה חוסר שביעות רצון מהמדיניות הכלכלית-חברתית ונוטה ליחס לה את

העלייה המשמעותית באי השוויון הכלכלי (Yuval et al., 2011; נחשון-שרון ובלאס, 2011). בנוסף, מחקרים מלמדים שהציבור הישראלי מגלה חוסר שביעות רצון וחוסר אמון בכל הקשור לביצועי הממשלה ואופן הספקת השירותים הציבוריים, אלא שמחקרים אלו לא קושרים בין העמדות הללו לבין העדפות בנוגע למדינת הרווחה (אריאן, אטמור והדר, 2006; 2014; Vigoda-Gadot and Mizrahi, 2008). החוקרים (Yuval et al (2011) מבחינים באופן ראשוני ביותר בין העדפות ערכיות לבין העדפות נאכפות בנוגע למדינת הרווחה ומצביעים על פערים בין שני סוגי ההעדפות הללו בקרב הציבור הישראלי. פער זה יכול ללמד על בלבול וחוסר הבנה בקרב הציבור הישראלי בנוגע לסוגיות כלכליות-חברתיות ועל מסרים סותרים שמעביר הציבור הישראלי למערכת הפוליטית. אלא שהמחקרים הקיימים עוצרים בנקודה זו ולא מרחיבים לכדי בחינת המשתנים שנדונו בסקירה עד כה.

יתר על כן, המדיניות הכלכלית-חברתית בישראל בשני העשורים האחרונים מאופיינת במגמה של צמצום מדינת הרווחה שמלווה בעלייה משמעותית ברמת אי השוויון הכלכלי בישראל (בן דוד, 2011; ניר, 2012; סבירסקי וקונור-אטיאס, 2011). תהליכים אלו מנוגדים להעדפות הציבור הישראלי בנוגע למדינת הרווחה כפי שאופיינו ע"י המחקרים שהוזכרו לעיל, ולפיכך ניתן לטעון שבישראל קיים פער בין העדפות הציבור למדיניות הממשלתית בתחום הכלכלי-חברתי באופן דומה לפערים שמוצגים ע"י אסכולת "הדמוקרטיה הלא-שוויונית" בארה"ב. הסברים אפשריים לפערים אלו נעוצים במידה רבה בשיטת הממשל בישראל, התרבות הפוליטית והמבנה האתני של החברה הישראלית כפי שנדון במספר מחקרים (Mizrahi, 2012; Shalev,) (Yuval et al, 2011; 2007). פרויקט המחקר הנוכחי לא יבחן הסברים אלו, אלא יתמקד בשלב עיצוב העדפות הציבור והמשמעויות שלהן למדיניות הכלכלית-חברתית.

מטרות המחקר וחיבתו

המחקר המוצע בונה תשתית תיאורטית לבחינה מעמיקה ומורכבת של העדפות הציבור לגבי מדינת הרווחה ומדיניות של חלוקה מחדש ומיישם אותה לחברה הישראלית. מטרת המחקר האמפירי הינה להעמיק את הבנתנו לגבי הגורמים המשפיעים על עיצוב העדפות הציבור הישראלי בסוגיות אלו כמו גם תופעות של חוסר עקביות ופערים בין סוגי העדפות. חיבת המחקר ותרומתו מתבטאים במספר היבטים. ראשית, התשתית התיאורטית משלבת בין העדפות פנימיות-ערכיות לבין העדפות נאכפות. המחקר מציע כלים למדידת שני סוגי ההעדפות ומאפיין את הגורמים שמשפיעים עליהם. השילוב הזה יוצר ראייה מורכבת של העדפות הציבור.

שנית, המחקר מעלה את האפשרות של פער בין שני סוגי ההעדפות ודן במשמעויות של פער זה. הצבת הפער בין סוגי ההעדפות במרכז הדיון חשובה הן בהיבט של הבנת האופן שבו נוצר ומעוצב שיח ציבורי והן בהיבט של הבנת המסרים שמועברים מהציבור למערכת הפוליטית ואופן הפרשנות של מסרים אלה. כך למשל, טיעון אפשרי, שלא ייבחן במחקר זה, הינו שככל שהפער בין סוגי ההעדפות גדול יותר כך ייטו פוליטיקאים להתחשב פחות בדרישות הציבור משום שקיים ערפול לגבי הביקושים מהציבור והאופן שבו ביקושים אלו יתורגמו לדפוסי הצבעה.

שלישית, התשתית התיאורטית מציעה גורם עיקרי, נוסף על אלו שנדונים בספרות, אשר משפיע על עיצוב העדפות נאכפות לגבי מדינת הרווחה וחלוקה מחדש – מידת אפקטיביות הפעילות הממשלתית כפי שנתפסת ע"י האזרחים (perceived government effectiveness). גורם זה, שמוזנח באופן יחסי בספרות הכלכלית-פוליטית ההשוואתית, עשוי להתגלות כגורם בעל השפעה מכרעת על העדפות נאכפות לגבי מדיניות של חלוקה מחדש. יתר על כן, בהינתן שהאופן בו תופסים האזרחים את ביצועי הממשלה נתון למניפולציה

שלטונית שכיחה, הרי שאם גורם זה משפיע באופן משמעותי על העדפות נאכפות של האזרחים, ניתן לאושש את הטענה לפיו העדפות האזרחים נתונים למניפולציה שלטונית מתמדת.

רביעית, בהיבט האמפירי-יישומי, העדפות הציבור לגבי מדינת הרווחה וחלוקה מחדש מקרינות על מערכת הציפיות של האזרחים מהגופים המספקים שירותים ציבוריים. הבנת הגורמים המשפיעים על העדפות הציבור בנושאים אלו תאפשר לאפיין את הנושאים והבעיות העיקריים שמטרידים את הציבור ותאפשר להבחין בין גורמים שניתן לפעול לגביהם ולשנותם, כמו למשל תפיסת הביטחון/הסיכון התעסוקתי או תפיסת האפקטיביות הממשלתית, לבין גורמים שפחות נתונים לשינוי כמו השתייכות אתנית. בהתאם לכך, ניתן לאפיין מרכיבים הכרחיים בתכנון מדיניות כלכלית-חברתית.

לסיכום, פרויקט מחקר זה מעלה הן תרומה תיאורטית, בשל השילוב הייחודי בין סוגי העדפות והגורמים המשפיעים עליהם, והן תרומה אמפירית, שתבטא בהבנה מעמיקה של העדפות הציבור הישראלי בסוגיות של מדינת הרווחה, בטחון סוציאלי ומדיניות של חלוקה מחדש.

מערך המחקר

מודל המחקר מתמקד בניסיון להסביר את הקשרים המורכבים בין ארבעה משתנים בלתי תלויים עיקריים – אי-שוויון נתפס, הכנסה, סיכון תעסוקתי נתפס ואפקטיביות ממשלתית נתפסת – לבין המשתנה התלוי – העדפות הציבור לגבי חלוקה מחדש. המשתנה התלוי נבחן בשני ממדים – הממד הערכי-פנימי וממד הפעולה/מוכנות לשאת בעלות הפעולה. הספרות המדעית מלמדת שניתן לצפות לפערים בין הממדים הללו, וכן שכל אחד מהם יהיה קשור באופן שונה למשתנים הבלתי תלויים שצוינו לעיל. המשתנים, והקשרים המורכבים ביניהם, מוצגים בתרשים 1 להלן כבסיס להשערות המחקר.

השערות המחקר

המחקר מנסה להסביר את הגורמים המשפיעים על העדפות הציבור לגבי חלוקה מחדש. משתנה תלוי זה יבחן בשלושה ממדים – ממד כוללני, ממד ערכי וממד הפעולה/מוכנות לשלם. כל ההשערות ייבחנו לגבי שלושת הממדים הללו, משמע שמודל המחקר שמוצג בתרשים 1 ייבדק שלוש פעמים.

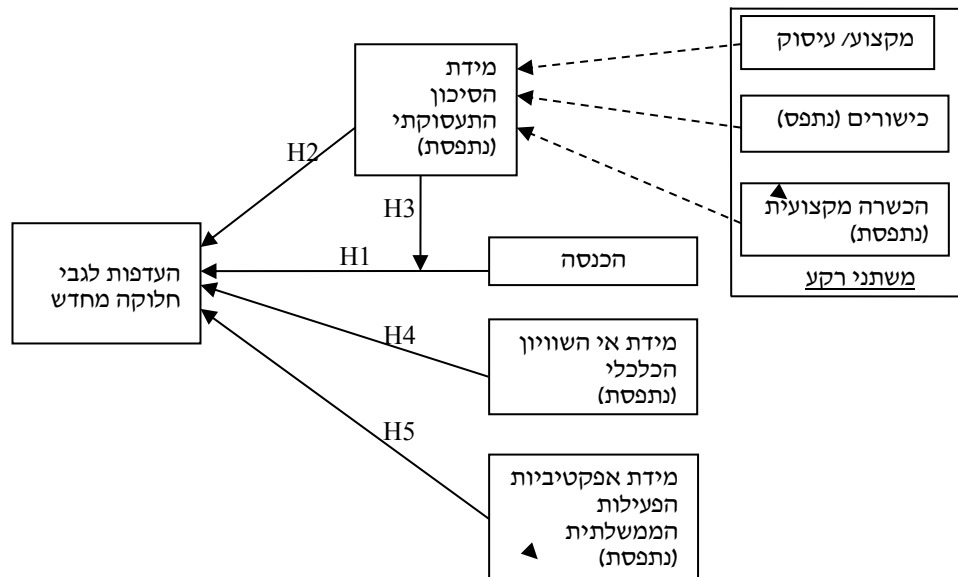
הספרות המדעית מצביעה על גורם ההכנסה כמשתנה עיקרי אשר משפיע על העדפות נאכפות כלפי מדיניות חלוקה מחדש. ההכנסה בנקודת זמן נתונה היא פונקציה של מגוון גורמים מבניים ולפיכך משפיעה הן על ההעדפות קצרות הטווח של הפרט ועל תפיסתו את האינטרס העצמי והן על העדפותיו הערכיות. הספרות מצביעה על מתאם שלילי בין הכנסה לבין תמיכה במדיניות חלוקה מחדש, כלומר בעלי הכנסה גבוהה יעדיפו פחות חלוקה מחדש שכרוכה במיסוי ורגולציה גבוהים.

כפי שהוסבר בסקירה התיאורטית לעיל, מחקרים מלמדים שקיים קשר בין מידת הסיכון התעסוקתי, כפי שנתפס ע"י האזרחים, לבין העדפות הציבור לגבי מדיניות רווחה וחלוקה מחדש. מדיניות של חלוקה מחדש יוצרת פוטנציאל ביטוחי מפני סיכונים אבטלה ולפיכך נצפה שתהיה מועדפת ע"י אזרחים שמאמינים שמידת הסיכון התעסוקתי שלהם גבוהה. יתר על כן, הספרות המדעית מלמדת שקיימת אינטראקציה בין תפיסת הסיכון התעסוקתי לבין רמת ההכנסה בכל הקשור לתמיכה בחלוקה מחדש (Rehm et al, 2012). הספרות המדעית גם מצביעה על גורמים שעשויים להשפיע על הערכת הסיכון התעסוקתי אצל הפרטים השונים. במחקר זה אנו נמדוד את הגורמים הללו – מקצוע/עיסוק, כישורים ומידת קיומם של ערוצי הכשרה מקצועית - ונבחן את השפעתם כמשתני רקע, אך לא נציע השערות מחקר לגביהם.

מהדיון עד כה עולות שלוש השערות שייבחנו במחקר זה:

- H1 – ככל שההכנסה גדולה יותר, כך תפחת התמיכה במדיניות חלוקה מחדש.
- H2 – ככל שמידת הסיכון התעסוקתי הנתפסת גבוהה יותר, כך תגדל התמיכה במדיניות של חלוקה מחדש.
- H3 – תפיסת הסיכון התעסוקתי ממתנת (moderate) את הקשר (השלילי) בין הכנסה להעדפות לגבי חלוקה מחדש.

תרשים 1: מודל המחקר

גורם מבני נוסף שמשפיע על העדפות לגבי מדיניות חלוקה מחדש מוצע ע"י הספרות הכלכלית – הרמה הנתפסת של אי שוויון כלכלי. כפי שהוסבר בסקירה לעיל, מודל הבוחר החציוני מלמד שאי שוויון כלכלי צפוי לעורר חוסר שביעות רצון בקרב הציבור ולעודד העדפות לחלוקה מחדש (Meltzer and Richard, 1981). חוקרים אחרים טוענים, שחברה שמתחילה ממצב מוצא בו יש חלוקה מחדש, שמובילה לשוויון, ואז חווה תהליך של גידול באי השוויון, עשויה להסיק שמדיניות חלוקה מחדש תיטיב עם אוכלוסיות מסוימות, אך תפגע ברבות אחרות, ולכן התמיכה במדיניות כזאת צפויה לקטון (Benabou, 2000). אכן, ההיסטוריה הכלכלית של ישראל מאופיינת במדיניות עקבית של חלוקה מחדש עד שנות ה-90 שגם הובילה למדדי אי שוויון נמוכים יחסית. ממצב מוצא זה החל תהליך מואץ של גידול באי השוויון הכלכלי במשך שני העשורים האחרונים (בן-דוד ובלייך, 2013). בנוסף, יש חשיבות לרמת אי השוויון הנתפסת, מכיוון שמחקרים הראו שאנשים לרוב לא מודעים לרמת אי השוויון בפועל (Norton & Ariely, 2011; Osberg & Smeeding, 2006) לפיכך, נצפה למצוא קשר שלילי בין רמת אי השוויון הנתפסת לבין העדפות לגבי חלוקה מחדש. מכאן עולה השערה רביעית שתיבחן במחקר זה:

- H4 – ככל שרמת אי השוויון הנתפסת גדולה יותר, כך התמיכה במדיניות חלוקה מחדש קטנה יותר.

הגורם המבני האחרון שייבחן במחקר זה כמשתנה בלתי תלוי הינו מידת האפקטיביות הנתפסת של פעילות הממשלה. כפי שהוסבר בסקירה לעיל, השפעתו של משתנה זה על העדפות הציבור לגבי מדיניות חלוקה מחדש נבחנה בספרות המדעית באופן מועט מאוד. הצבת המשתנה במרכז הדיון מהווה לכן את אחת התרומות

העיקריות של מחקר זה. מחקר מצא כי יכולה להיות ירידה בתמיכה בחלוקה מחדש עקב תפיסת אפקטיביות ממשלתית נמוכה (נמצא במדינות דרום-מזרח אירופה). כלומר, יכולה להיות תמיכה עקרונית בחלוקה מחדש אך התנגדות בפועל למדיניות עקב ביקורת על יעילות הממשלה (Roosma, Gelissen, & van Oorschot, 2012). לעומת זאת, במחקרים שנערכו בשוודיה, נורבגיה וארה"ב לא נמצא קשר בין אמון בממשלה ויעילות לבין עמדות לגבי מדיניות רווחה (Edlund, 1999; Svallfors, 1999).

בהנחה שבני אדם מגבשים העדפות תוך תהליך למידה לגבי מנגנונים מוצלחים לפתרון בעיות (Mantzavinos et al, 2004), הרי שהערכת חסר של אפקטיביות הממשלה תוביל למסקנה שמדיניות של חלוקה מחדש שמתבססת על הרחבת פעולות הממשלה לא תהווה פתרון נכון לבעיית אי השוויון. מכאן עולה השערה חמישית שתיבחן במחקר זה:

H5 – ככל שמידת האפקטיביות הממשלתית הנתפסת נמוכה יותר, כך התמיכה במדיניות חלוקה מחדש תהיה נמוכה יותר.

השערות אלו ייבחנו תוך התייחסות למספר משתני בקרה עיקריים. הספרות המדעית מלמדת שההשתייכות האתנית משפיעה על תפיסות ערכיות באופן כללי ובסוגיות של כלכלה וחברה באופן ספציפי. יתר על כן, במקרים רבים קיימת חפיפה בין החלוקה המגזרית לבין החלוקה הסוציו-אקונומית וכתוצאה מכך המוביליות החברתית קטנה. כך למשל, בארה"ב אוכלוסיות מהגרים שהיוו מיעוטים אתניים השתייכו באופן מסורתי למעמד סוציו-אקונומי נמוך ועמדותיהם אופיינו בתמיכה במדיניות חלוקה מחדש (Alesina and Glaeser, 2004). בהתאמה לכך, המוביליות החברתית שלהם הייתה מוגבלת (Bartels, 2008).

החברה הישראלית מאופיינת בשסעים אתניים רבים שחופפים במידה רבה שסעים סוציו-אקונומיים וגיאוגרפיים. לפיכך נרצה לבחון האם קיימים הבדלים בין אוכלוסיות על בסיס של השתייכות אתנית שונה ועל בסיס מעמד סוציו-אקונומי שונה, כפי שמתבטא במיקום היישוב באשכול הסוציואקונומי. בעיקר ננסה לבחון האם קיימים הבדלים מובהקים בין האוכלוסייה היהודית והלא יהודית בנוגע למשתני המחקר והקשרים ביניהם.

לבסוף, המחקר ינסה לבחון את קשרי הגומלין בין שני הממדים – הממד הערכי וממד הפעולה/מוכנות לשלם – של העדפות הציבור בנוגע למדיניות חלוקה מחדש. מטרת המחקר בהקשר זה היא לאפיין את הממדים האלו של העדפות הציבור ולבחון את מידת קיומו של פער בין שני סוגי ההעדפות, בהנחה שלפער כזה יש השפעה על הפרשנות הניתנת על ידי מקבלי החלטות לדרישות הציבור. בהינתן ממצאים ראשוניים ממחקרים קודמים (מזרחי ואחרים, 2011), אנו משערים שקיימים פערים משמעותיים, במונחים של מבחן קורלציה, בין שני סוגי ההעדפות.

שיטת המחקר

המחקר נערך בישראל ומטרתו לבחון את השערות המחקר על האוכלוסייה הישראלית כולה. הנתונים נאספו באמצעות סקר ארצי על מדגם מייצג של כ-1000 נשאלים שנערך ע"י מכון סקרים. לצורך בניית השאלון לסקר ערכנו קבוצות מיקוד מקדימות לפי חתכים שונים. במסגרת קבוצות המיקוד נבחנו המשתנים באופן ראשוני ועוצבו השאלות שבוחנות אותם באופן מיטבי. בהמשך יוצגו תובנות עיקריות שעלו מהדיונים בקבוצות המיקוד ונתונים לגבי מאפייני המדגם.

המחקר בוחן את עמדות הציבור לגבי חלוקה מחדש ואת הקשר שלהם למספר משתנים כפי שנתפסים ע"י האזרחים. הסקר כלל שאלות שעוסקות במגוון ההיבטים שנדונו עד כה. הספרות המדעית הכללית ומחקרים שנערכו לאחרונה בישראל מציעים לבחון את העדפות האזרחים בנושאים אלו ותפיסותיהם לגבי המשתנים המבניים באמצעות אשכולות של שאלות אשר מרכיבות יחד משתנה מורכב. עם זאת, התשובות שמתקבלות בפועל מהנשאלים מלמדות, במקרים רבים, שההנחות שעמדו בבסיס בניית האשכולות לא עומדות במבחן המציאות, כלומר מהימנות המשתנה המורכב מאשכול השאלות המקורי חלשה. במקרים אלו יש להפעיל מבחן סטטיסטי (אלפא קורנבך) שמאפשר לסנן ולקבץ את השאלות שיוצרות משתנה מורכב מהימן. בנוסף, קיימים מקרים בהם שאלה אחת מהווה מדד ממוקד ומדויק למשתנה וניתן להסתמך עליה. במחקר זה, נמקד את הניתוח הסטטיסטי במשתנים מורכבים, אבל נציע גם ניתוח על פי שאלות בודדות כדרך של בקרה נוספת על הממצאים. בהתאם לכך, נגדיר להלן את השאלות בשאלון שמהוות מדד לכל משתנה מורכב ונצביע על השאלה הבודדת אשר מהווה מדד מזוקק וממוקד של המשתנה. מרבית השאלות נבנו על בסיס הספרות המדעית ולכן הן תקפות מבחינה מדעית. שאלות שפותחו באופן עצמאי למחקר זה תוקפו במספר דרכים כפי שיפורט בהמשך.

העדפות הציבור בנוגע למדיניות חלוקה מחדש (ממד כוללני) – משתנה זה נבחן באמצעות אשכול

שאלות שעברו מבחני תוקף ומהימנות בספרות המדעית (ראו מזרחי, יובל וכהן, 2011). השאלות שהרכיבו את המשתנה לאחר סינון וקיבוץ סטטיסטי ($\alpha=0.61$ Cronbach's) הן:

- כאשר המדינה מספקת שירותים לאזרחים, היא צריכה להדגיש יותר שיקולים חברתיים של שוויון והגינות מאשר שיקולים של יעילות כלכלית.
- על מדינת ישראל לגבות יותר מיסים מבעלי הכנסה גבוהה ולהגדיל סיוע וקצבאות לבעלי הכנסה נמוכה.
- על המדינה לדאוג לרמת חיים ראויה לאוכלוסיות חלשות (עניים, חולים, קשישים, מובטלים).
- צריך להעלות את שכר המינימום במשק.
- המדינה צריכה לתת עדיפות לצמצום האבטלה על פני צמצום האינפלציה.

העדפות הציבור בנוגע למדיניות חלוקה מחדש (ממד ערכי) – משתנה זה נבחן באמצעות שאלה ממוקדת

אחת:

- על מדינת ישראל לגבות יותר מיסים מבעלי הכנסה גבוהה ולהגדיל סיוע וקצבאות לבעלי הכנסה נמוכה.

העדפות הציבור בנוגע למדיניות חלוקה מחדש (ממד פעולה/מוכנות לשלם) – משתנה זה נבחן באמצעות

שאלה ממוקדת אחת:

- באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים לשלם יותר מיסים אשר יושקעו בשיפור הביטחון הסוציאלי (כמו: ביטוח לאומי, פנסיה, דמי אבטלה, סל בריאות).

מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס – משתנה זה נבחן באמצעות אשכול שאלות שקובצו באמצעות מבחן

אלפא קורנבך ($\alpha=0.65$):

- הסיכוי להיות מובטל בישראל גדול. (שאלה ממוקדת שמהווה מדד למשתנה על בסיס שאלה אחת)
- במקצוע שלי קשה מאוד למצוא עבודה.
- למובטלים קשה למצוא עבודה בישראל.
- קשה למצוא בישראל עבודה עם תנאים טובים.
- יש לי סיכוי גדול להיות מובטל בשנה הקרובה.
- קיימים בישראל תחומי עיסוק רבים בהם קשה למצוא עבודה.

מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס – משתנה זה נבחן באמצעות אשכול שאלות שקובצו באמצעות מבחן

אלפא קורנבך ($\alpha=0.60$):

- פערי ההכנסה בישראל גדולים מדי. (שאלה ממוקדת שמהווה מדד למשתנה על בסיס שאלה אחת)
- ישראל קיים שוויון הזדמנויות הוגן (היפוך כיוון).
- יכולתו של אדם המשתייך לעשירונים נמוכים להתקדם לעשירונים הגבוהים מעטה מאוד.
- ישראל מרבית ההון וההשפעה נמצאים בידי מספר מצומצם של גורמים כמו טייקונים, מונופולים, הצבא ותעשיות ביטחוניות.
- רמת החיים של פנסיונרים בישראל בדרך כלל ראויה (היפוך כיוון).
- רמת החיים של מובטלים בישראל בדרך כלל ראויה (היפוך כיוון).

הכנסה – משתנה זה נבחן ע"י סולם של 3 קטגוריות הכנסה (מתחת לממוצע, ממוצע, מעל לממוצע).

מידת אפקטיביות הפעילות הממשלתית - משתנה זה נבחן באמצעות אשכול שאלות שעברו מבחני תוקף

ומהימנות בספרות המדעית (ראו: ויגודה גדות ומזרחי, 2011). האשכול קובץ באמצעות מבחן אלפא קורנבך

($\alpha=0.68$):

- הממשלה משיגה את היעדים שהציבה באופן משביע רצון. (שאלה ממוקדת שמהווה מדד למשתנה על בסיס שאלה אחת)
- יכולתה של הממשלה בישראל לספק שירותים בתחומים מורכבים כמו חינוך ובריאות באופן משביע רצון טובה מיכולתם של גופים פרטיים לספק שירותים כאלה.
- אני שבע רצון מיכולתם והצלחתם של המשטרה והמערכת המשפטית להתמודד עם שחיתות בישראל.
- הממשלה מראה יכולת ביצוע טובה מאד בתחומי ביטחון ותשתיות בהשוואה לתחומי רווחה (כמו דיור, בריאות, חינוך).
- רמת החינוך בישראל משביעת רצון.

משתנים נוספים שנבחנו כמשתני רקע או בקרה הינם כלהלן.

השכלה – משתנה זה נבחן ע"י סולם של 4 קטגוריות השכלה וקידוד בהתאם.

עיסוק/מקצוע/מקום עבודה – משתנה זה נבחן על בסיס דיווח עצמי בשאלות פתוחות וקודד בהתאם.

כישורים עצמיים - משתנה זה נבחן על בסיס דיווח עצמי בשאלות פתוחות וקודד בהתאם.

מידת קיומם ואפקטיביות (נתפסים) של מנגנוני הכשרה מקצועית – משתנה זה נבחן באמצעות אשכול

שאלות שהעידו על האופן בו נתפסים מנגנוני ההכשרה המקצועית בעיני הנשאלים וקובצו באמצעות מבחן

אלפא קורנבך ($\alpha=0.63$):

- מעסיקים בישראל מספקים לעובדים שלהם מסגרות הכשרה מקצועית משביעות רצון.
- הממשלה מספקת מסגרות יעילות להסבה מקצועית למובטלים.
- הניסיון האישי שלי עם מנגנוני ההכשרה המקצועית בישראל משביע רצון.

השתייכות אתנית/דתית/עדתית – משתנה זה ייבחן על בסיס דיווח עצמי לגבי השתייכות

אתנית/דתית/עדתית ומידת ההזדהות עם השתייכות זו.

משתנים דמוגרפיים נוספים – **גיל, מין, מקום מגורים, מצב משפחתי**

שיטת איסוף הנתונים

הנתונים נאספו בשני שלבים. בשלב הראשון נערכו ארבע קבוצות מיקוד בהן נדונו הנושאים והמשתתפים שהוזכרו עד כה. המתודולוגיה של קבוצות מיקוד מקובלת מאוד במסגרת שלבי הגישה במחקר שמטרתם לאפיין את שדה המחקר, הגישות העקרוניות למשתתפים והאופן בו הם מפורשים ונתפסים (Bloor et al., 2001; Lyttle & Weizenecker, 2005).

קבוצות המיקוד נערכו בפיזור גיאוגרפי – ירושלים, צפון, דרום, גוש דן ובכל אחת מהן השתתפו כעשרה משתתפים. מאפייני המשתתפים בכל קבוצה היו מגוונים בכל מה שקשור לגיל, מין, הכנסה, עיסוק. בקבוצות נערכה שיחה לפי נושאי המחקר, כאשר מנחת הקבוצות הציגה בפני המשתתפים טיעונים שונים כבסיס לדיון במטרה להקיף את המשתתפים השונים שנבדקים במחקר. השאלונים עודכנו בהתאם לתמות שעלו בקבוצות המיקוד.

השלב השני של המחקר כלל הפצת שאלון בקרב מדגם מייצג של כ- 1000 נשאלים באמצעות מכון סקרים אוניברסיטאי שערך סקר טלפוני. השאלון תורגם לערבית ורוסית כדי לתקשר עם משיבים שמתקשים להבין את המושגים בעברית. נעשה פילוח ממוקד על בסיס אתני כך ש- 20% מהמשיבים הינם לא יהודים. השאלון הופץ בחודש יוני 2014. בסך הכול נערכו 1003 ראיונות מלאים ונספרו 477 סירובים. אחוז ההיענות היה לפיכך 68%. מאפייני המדגם יפורטו בהמשך.

ממצאי המחקר

תובנות מקבוצות המיקוד

באופן כללי, נראה שיש מודעות מאד גדולה לנושא הכלכלי שהתפתחה בשנים האחרונות (סביר להניח שבעקבות המחאה. אולי גם לפני כן). זה מתבטא בכך שאנשים מכירים מושגים כלכליים, נתונים כלכליים, בעלי עמדות מגובשות ומצטטים עיתונות כלכלית. ברוב הדיונים עלתה הטענה כי המדינה לא משקיעה מספיק בבריאות, חינוך ורווחה. נקודה מרכזית נוספת שעלתה בדיונים: הרצון לקצץ בתקציב הביטחון. קיימת תחושה שהביטחון בא על חשבון מדיניות רווחה ושנעשה שימוש בסודיות סביב נושא הביטחון על-מנת להקצות יותר כספים מכפי שצריך.

בהקשר של **ביטחון תעסוקתי**: נראה שאנשים מאד רוצים ביטחון תעסוקתי. מוכנים לוותר על משכורת גבוהה תמורת ביטחון. עולה גם תחושה של חוסר ביטחון לגבי פנסיה. רבים מהמשתתפים חשו שאין להם ביטחון תעסוקתי כמו לקבוצות אחרות (עובדי מדינה למשל).

בהקשר של **אפקטיביות ממשלתית**: יש תחושה שהכסף לא הולך למטרות הראויות, כלומר לא מגיע לאנשים שצריכים אותו. במקום זה, מרגישים שהכסף הולך לקבוצות כוח. דובר גם על הבירוקרטיה ככלי למניעת זכויות מאנשים (חלק טענו שבמכוון וחלק טענו שלא). כלומר, אנשים לא דורשים את מה שמגיע להם כי לא מבינים או לא רוצים להתעסק עם הבירוקרטיה. לרוב לא מרוצים מהאפקטיביות בתחומי החינוך והרווחה (במיוחד חינוך). לעומת זאת, כן מרוצים מהאפקטיביות בתחומי הביטחון והתשתיות, לפעמים גם הבריאות. בנושא של האשמת הפוליטיקאים - יש שימוש במילה פוליטיקה כדבר מגונה. הפוליטיקה נתפסת כגורם לחוסר אפקטיביות, או כסיבה לכך שדברים לא מתפקדים. יחד עם זאת, רוב הדוגמאות שניתנו דיברו על street level bureaucracy: מורים, פקידים וכד'.

בהקשר של **אי שוויון**: נראה שהשיח של "האשמת העניים" כבר כמעט לא רלוונטי. רוב האנשים הסכימו שהעניים לא אשמים במצבם ויש הסכמה כמעט גורפת שעניים לא זוכים להזדמנויות שוות. הפתרון העיקרי שמוצע: חינוך.

בהקשר של **מדיניות חלוקה מחדש**: קיימת הסכמה די רחבה שתפקיד המדינה לדאוג לרווחה ולנקוט במדיניות חלוקה מחדש, אם כי קיימת הסתייגות כשזה נוגע לתשלום מיסים גבוהים יותר. מכאן עולה שישנה הבחנה בין העדפות ערכיות להעדפות נאכפות.

מאפייני המדגם

המדגם כלל 1003 נשאלים. מתוכם, 54% נשים ו-46% גברים. הגיל הממוצע של הנשאלים הוא 50.4 (סטיית תקן: 16.45). מבחינת המצב המשפחתי: 14% רווקים, 74% נשואים, 7% גרושים, 5% אלמנים. מספר הילדים בממוצע: 2.83 (סטיית תקן: 1.73). התפלגות ההכנסות בקרב הנשאלים היא: 39% מתחת לממוצע, 20% ממוצע, 41% מעל הממוצע. אשכול סוציאקונומי ממוצע (לפי יישוב/נפה): 5.23 (סטיית תקן: 1.91). התפלגות ההשכלה בקרב הנשאלים: 4% יסודית, 26% תיכונית, 19% על-תיכונית, 49% אקדמאית, 2% אחרת. התפלגות הדתות בקרב הנשאלים: 79% יהודים, 14% מוסלמים, 3% נוצרים, 3% דרוזים ו-1% אחר. מבחינת רמת דתיות בקרב הנשאלים ההתפלגות היא: 49% חילוניים, 30% מסורתיים, 16% דתיים ו-5% דתיים מאד/חרדים. פיזור גיאוגרפי- לפי מחוזות: 9% ירושלים, 12% חיפה, 10% הדרום, 13% תל-אביב, 27% המרכז, 4% יהודה ושומרון ו-25% צפון. מאפייני המדגם תואמים ברובם את מאפייני האוכלוסייה הישראלית כפי שמפורסם ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ממצאי הסקר – סטטיסטיקה תיאורית

השאלון כלל 50 שאלות – 39 מתוכן נגעו לעמדות הנשאלים בנושאים הנבדקים ו-11 שאלות עסקו בנתונים סוציו-דמוגרפיים. בכל שאלות התוכן התבקשו הנשאלים לדרג את מידת הסכמתם עם היגדים שונים על סקלה של 1-5 כאשר 1 מעיד על חוסר הסכמה מוחלט ו-5 מעיד על הסכמה מלאה. בשלב ראשון חושבו עבור כל שאלה ממוצע, סטיית תקן והתפלגות כדי ללמוד על מגמות עיקריות בקרב המשיבים.

המגמה הכללית העולה מהתשובות היא של תמיכה במדיניות חלוקה מחדש – ברוב השאלות הנשאלים הביעו תמיכה במעורבות גבוהה יותר של המדינה ובחקיקה חברתית (למשל, שכר מינימום והגדלת תקציבים חברתיים). ממוצעי התשובות לשאלות אלו נעים בטווח שבין 3.8-4.3 בסקלה של 1-5. למרות התמיכה העקרונית הגבוהה במדיניות חלוקה מחדש, הרי שבכל הקשור למוכנות לשלם יותר מיסים אשר יושקעו בחיזוק הביטחון הסוציאלי ממוצע התמיכה היה נמוך יחסית (ממוצע: 2.64, סטיית תקן: 1.365). הפער בין מידת התמיכה העקרונית-ערכית בחלוקה מחדש לבין מידת התמיכה במוכנות לשלם עבור מדיניות חלוקה מחדש מחזק את ההתרשמות שהתקבלה גם בקבוצות המיקוד בדבר פער בין העדפות ערכיות לבין העדפות פעולה/מוכנות לשלם.

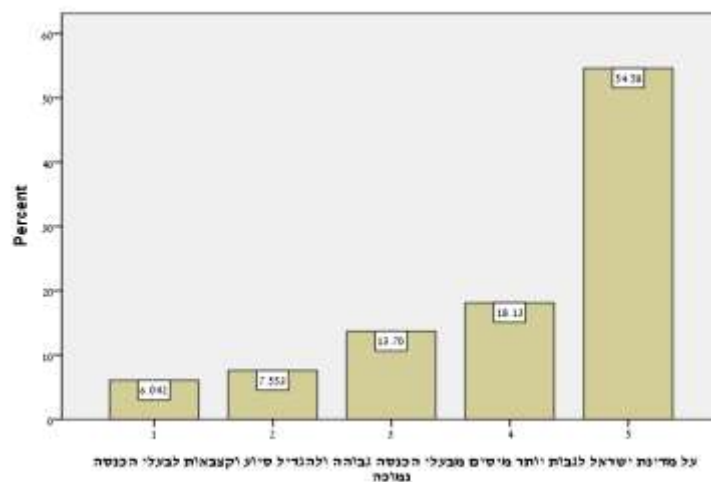
מגמה נוספת שנראית היא הבדל בין תפיסה של המצב הכללי במדינה לבין תפיסה של המצב האישי. למשל, רבים חשים שאין ביטחון תעסוקתי במדינה. יחד עם זאת, באופן אישי רוב הנשאלים חשים בטוחים במקום עבודתם.

מגמה נוספת שמסתמנת היא אמון נמוך בממשלה ובאפקטיביות הממשלתית. למשל, רבים טענו שהממשלה משרתת בעיקר קבוצות חזקות. יחד עם זאת, כאמור, הייתה תמיכה גבוהה במדיניות חלוקה מחדש והעברת יותר כוח לידי המדינה.

הנתונים המפורטים לגבי שאלות התוכן מופיעים בנספח 1. להלן נציג את הממצאים לגבי שאלות נבחרות בשאלון שמהוות מדדים ממוקדים למשתנים.

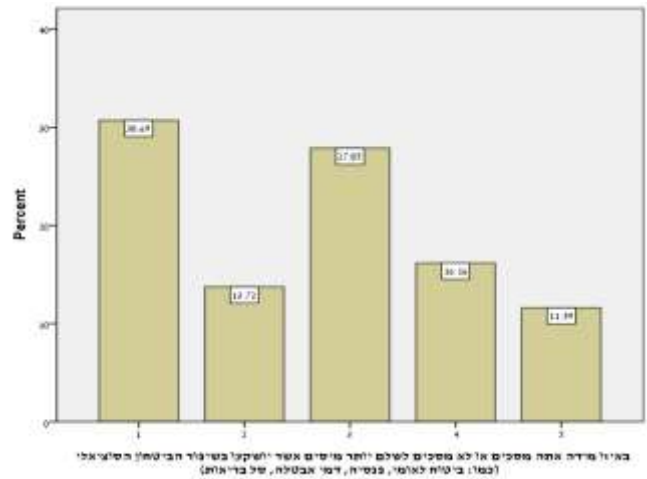
העדפות הציבור לגבי מדיניות חלוקה מחדש נמדדו בשני ממדים עיקריים – ממד ערכי וממד פעולה/מוכנות לשלם. הממד הממוקד והישיר ביותר להעדפה הערכית בנוגע לחלוקה מחדש מתבטא בהיגד: "על מדינת ישראל לגבות יותר מיסים מבעלי הכנסה גבוהה ולהגדיל סיוע וקצבאות לבעלי הכנסה נמוכה". ממוצע התשובות להיגד זה היה 4.08 (סטיית תקן: 1.23), משמע משתתפי המדגם תומכים במידה רבה בעקרון של מדיניות חלוקה מחדש. עוצמת התמיכה מתבהרת ביתר שאת לנוכח התפלגות התשובות לשאלה זו כפי שמוצג בתרשים 2. מהתרשים עולה שקרוב ל- 55% מהמשיבים מסכימים לחלוטין עם ההיגד ואילו בצד הלא מסכימים חלקית או באופן מלא נמצאים רק כ- 14% מהמשיבים.

תרשים 2: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע להעדפות ערכיות בנוגע לחלוקה מחדש

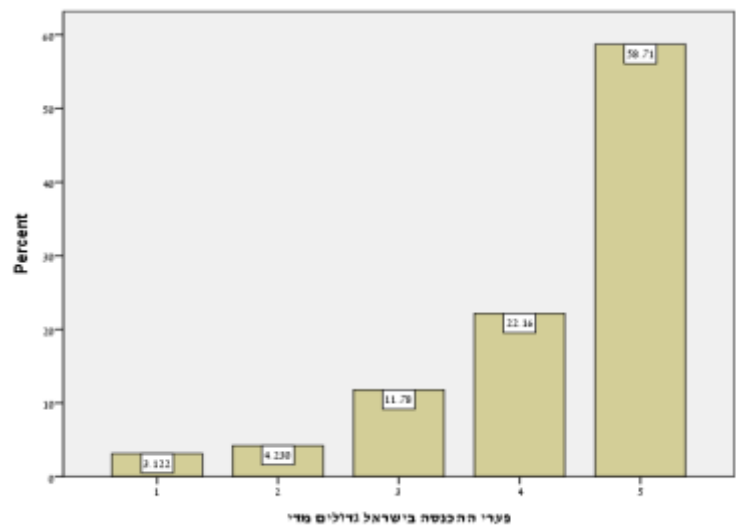
בהשוואה לתמיכה גורפת זו בהיבט העקרוני בולטת מאוד חוסר התמיכה בנשיאה בעלות של מדיניות מסוג זה, קרי מוכנות לשלם יותר מיסים כדי לממן את חיזוק הביטחון הסוציאלי. בהתייחס להיגד: "באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים לשלם יותר מיסים אשר יושקעו בשיפור הביטחון הסוציאלי (כמו: ביטוח לאומי, פנסיה, דמי אבטלה, סל בריאות)", ממוצע התשובות עמד על 2.64 (סטיית תקן: 1.36) ואילו התפלגות התשובות, אשר מוצגת בתרשים 3, מלמדת שרק 12% מהמשיבים מסכימים לחלוטין עם ההיגד לעומת כ- 30% שלא מסכימים אתו כלל. מצטיירת, אם כן, תמונה ברורה של פער בין העדפות ערכיות לבין העדפות פעולה והמוכנות לשאת בעלות הוצאתה לפועל של העמדה הערכית.

תרשים 3: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע להעדפות פעולה/מוכנות לשלם בנוגע לחלוקה מחדש

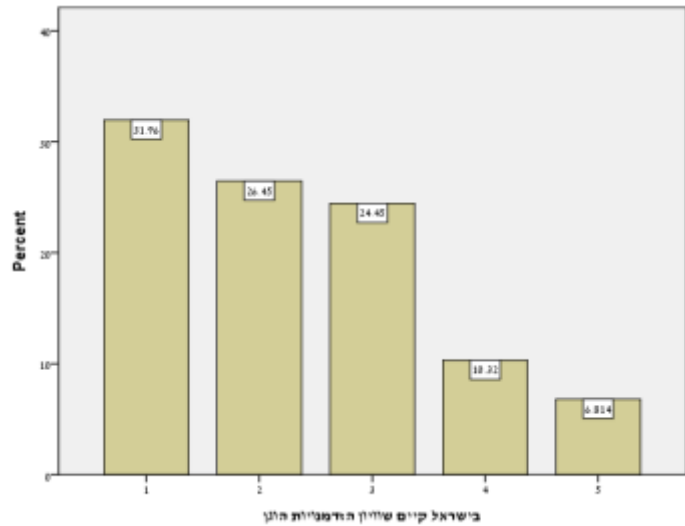

בבואנו לבחון כיצד רואים משתתפי הסקר את התנאים הכלכליים-חברתיים בישראל, מצטיירת תמונה חד משמעית. **מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס** נבדקה ע"י ההיגד הממוקד: "פערי ההכנסה בישראל גדולים מדי". ממוצע התשובות על ההיגד היה 4.3 (סטיית תקן: 1.03), משמע אי השוויון הכלכלי הנתפס גבוה מאוד, ועל כך מלמדת גם התפלגות התשובות אשר מוצגת בתרשים 4. משתתפי הסקר גם מעריכים **שוויון ההזדמנויות** בישראל נמוך יחסית (ממוצע: 2.34, סטיית תקן 1.22) וגם במקרה זה התפלגות התשובות אשר מוצגת בתרשים 5 מלמדת על מגמה ברורה. עולה, אם כן, שמשתתפי הסקר מעריכים שבישראל קיימים פערי הכנסות גבוהים מאוד ואילו סיכויי השיפור קטנים בשל הערכה נמוכה של שוויון הזדמנויות.

תרשים 4: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע לאי-שוויון כלכלי נתפס

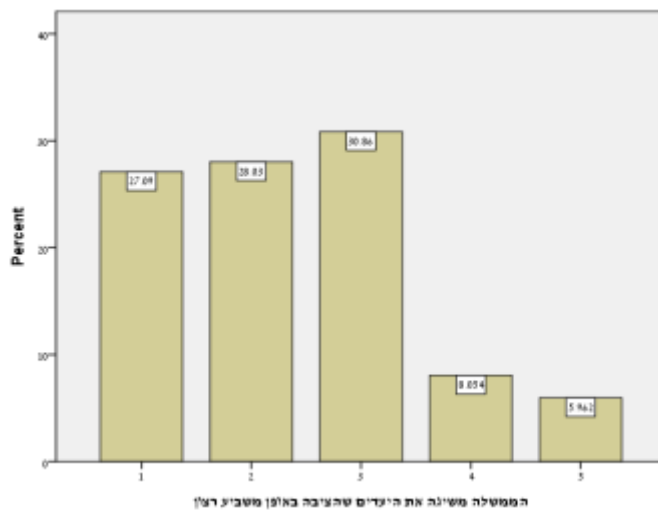

תרשים 5: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע לשוויון הזדמנויות

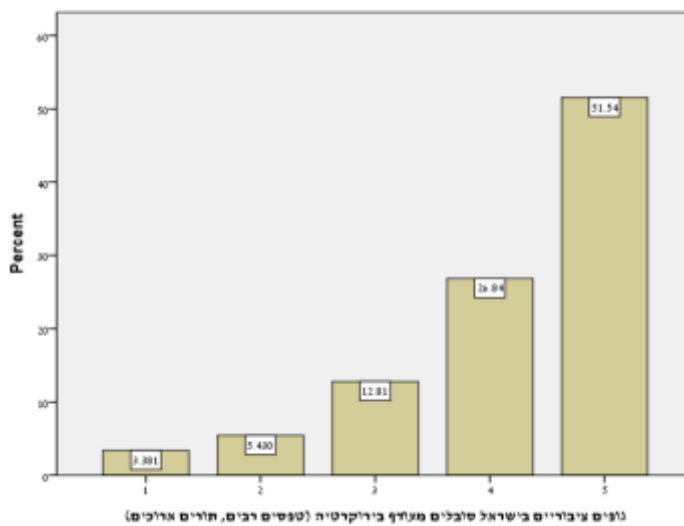

הערכות משתתפי הסקר את **האפקטיביות הממשלתית** מצביעות על מגמה מעורבת. מצד אחד, בהתייחס להיגד: "הממשלה משיגה את היעדים שהציבה באופן משביע רצון", הערכות המשיבים נמוכות (ממוצע: 2.38, סטיית תקן: 1.14), משמע האפקטיביות הממשלתית הנתפסת נמוכה יחסית. בהמשך לכך, המשתתפים גם מעריכים **שהעומס הביורוקרטי** בישראל גבוה מאוד, כפי שמתבטא בתשובותיהם להיגד: "גופים ציבוריים בישראל סובלים מעודף בירוקרטיה (טפסים רבים, תורים ארוכים)" (ממוצע: 4.18, סטיית תקן: 1.06). תרשימים 6 ו-7 מלמדים על התפלגות התשובות בנוגע להיגדים אלו. מצד שני, בתשובה להיגד: "בישראל, יכולתה של המדינה לספק שירותים בתחומים מורכבים כמו חינוך ובריאות באופן משביע רצון טובה מיכולתם של גופים פרטיים לספק שירותים כאלה", הממוצע שהתקבל הוא: 3.16 (סטיית תקן: 1.2). ערך זה והתפלגות התשובות שמוצגת בתרשים 8, מלמדים שמשתתפי הסקר מביעים שביעות רצון בינונית **מיכולותיה של הממשלה לספק שירותים בתחומי רווחה יסודיים כמו חינוך ובריאות** בהשוואה ליכולות המיוחסות לגופים פרטיים. התמונה שמצטיירת היא לכן מורכבת. ניתן להסיק שמשתתפי הסקר מזהים בעיקר בעיות יישום במגזר הציבורי, כפי שמתבטא ביכולת נמוכה לעמוד ביעדים וקיומם של חסמים ביורוקרטיים, אך עם זאת יכולת הספקת שירותים סבירה בהשוואה ליכולותיו של המגזר הפרטי.

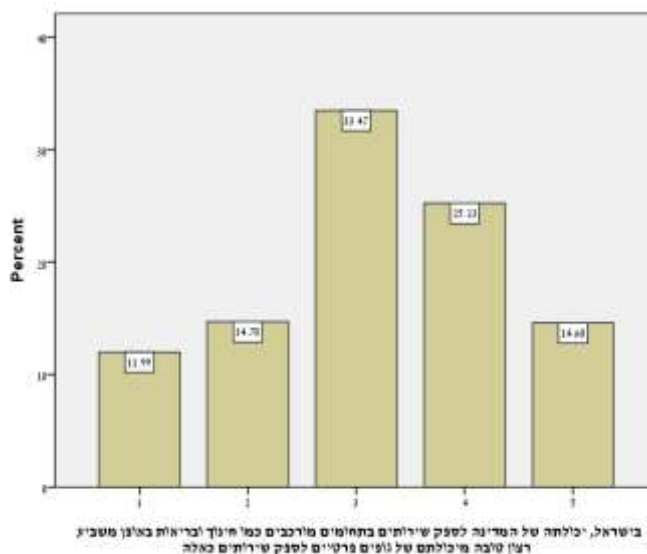
תרשים 6: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע לאפקטיביות ממשלתית

תרשים 7 : התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע לעומס ביוקורטי

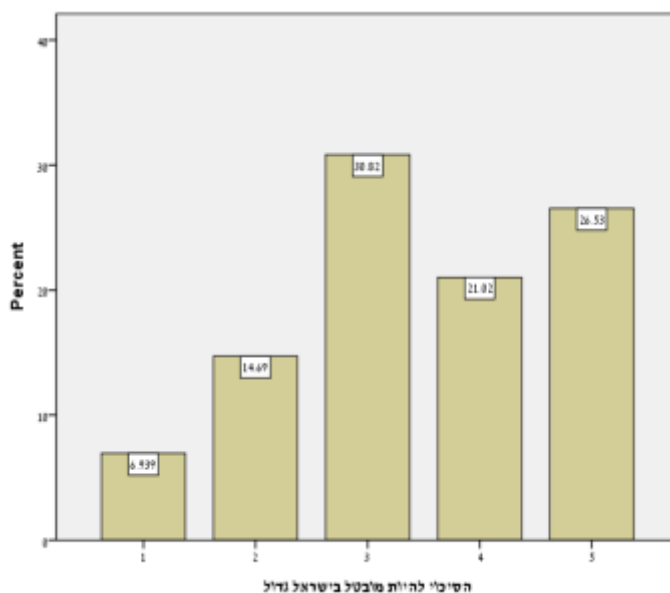

תרשים 8 : התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע ליכולותיה של הממשלה לספק שירותים בתחומים מורכבים כמו חינוך ובריאות

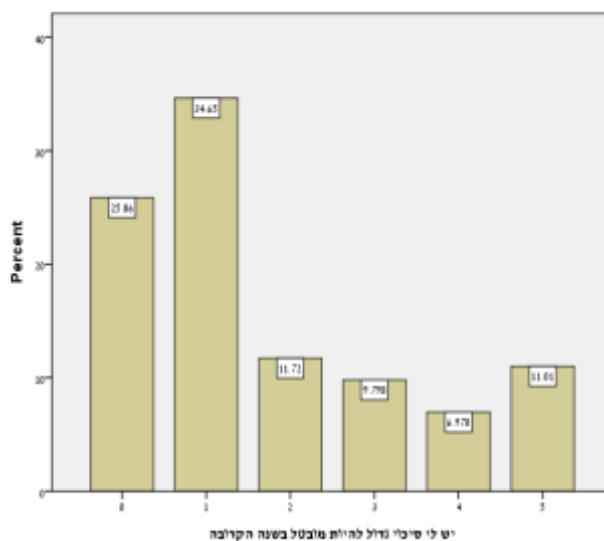

משתנה נוסף שנבחן במחקר הינו מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס וגם במקרה זה התמונה שמצטיירת מעורבת. בהתייחס להיגד: "הסיכוי להיות מובטל בישראל גדול" ממוצע התשובות הינו 3.46 (סטיית תקן: 1.2), משמע שמשתתפי הסקר מזהים רמה בינונית ומעלה של סיכון תעסוקתי. אלא שבהתייחסות להיגד: "יש לי סיכוי גדול להיות מובטל בשנה הקרובה" מתקבל ממוצע של 1.7 (סטיית תקן: 1.63), כלומר באופן אישי המשיבים מזהים סיכון תעסוקתי נמוך. התפלגויות התשובות בנוגע להיגדים אלו מוצגות בתרשימים 9 ו-10. חשוב לציין בהקשר זה שהפילוח של משתתפי הסקר לפי ענפים ומשלח יד מצביע על שונות והיעדר הומוגניות במדגם. יתר על כן, הערכותיהם של משתתפי הסקר לגבי **קיומם ויעילותם של מנגנוני הכשרה מקצועית** בישראל נמוכות (ממוצע שנע בין 1.9-2.8) ולכן לא ניתן ליחס את הפער למשתנה הזה. בהמשך נתייחס לפער זה ונבחן האם ניתן להסבירו בהתייחס לשונות בין אוכלוסיות משנה במדגם.

תרשים 9: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע לסיכון תעסוקתי נתפס

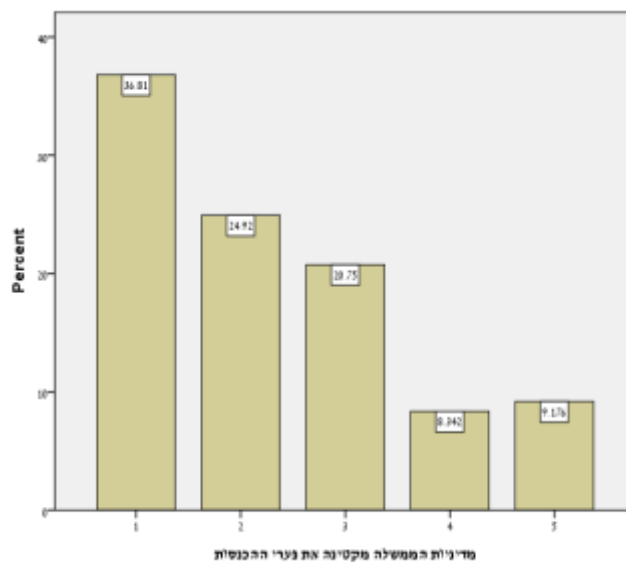

תרשים 10: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע לסיכון תעסוקתי אישי

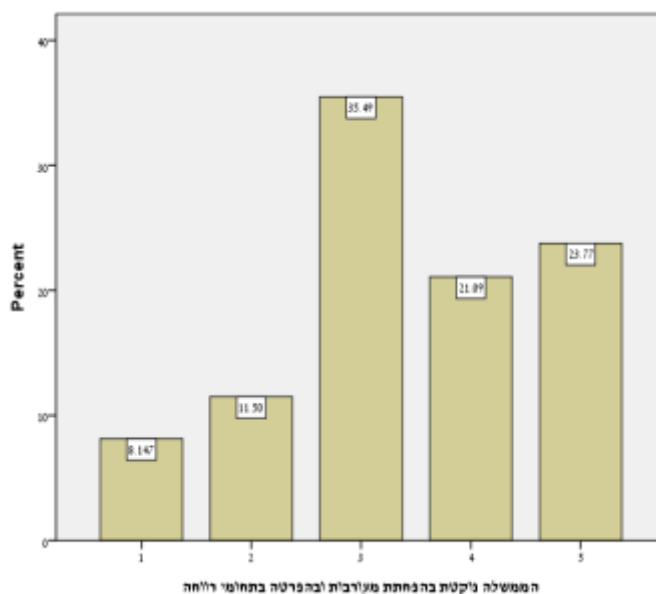

לבסוף, מעניין לבחון כיצד רואים משתתפי הסקר את המדיניות הכלכלית-חברתית שבה נוקטת ממשלת ישראל, תוך דגש על חלוקה מחדש. בהתייחס להיגד: "מדיניות הממשלה מקטינה את פערי ההכנסות" ממוצע התשובות היה 2.28 (סטיית תקן: 1.29), משמע שהמדיניות הקיימת אינה מאופיינת לדעת המשיבים במגמה ברורה של חלוקה מחדש ולמעשה משקפת גישה ניאוו-ליברלית. דפוס זה עולה גם מהתשובות להיגד: "הממשלה נוקטת בהפחתת מעורבות ובהפרטה בתחומי רווחה" (ממוצע: 3.41, סטיית תקן: 1.2). התפלגויות התשובות בנוגע לשני ההיגדים הללו מוצגות בתרשימים 11 ו-12. ניתן להסיק, אם כן, בשלב זה שקיים פער בין ההעדפות הערכיות של הציבור בישראל בנוגע לחלוקה מחדש לבין המדיניות שנקטת בפועל – ממצא שעומד בניגוד למודל הבוחר החציוני שהוצג במסגרת הדיון התיאורטי. עם זאת, הפער קטן בהרבה בין העדפות הפעולה/מוכנות לשלם לבין המדיניות בפועל ובמובן זה קיימת הלימה למודל התיאורטי.

תרשים 11: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע למדיניות הכלכלית-חברתית שבה נוקטת ממשלת ישראל תוך דגש על חלוקה מחדש

תרשים 12: התפלגות התשובות להיגד ממוקד בנוגע למדיניות הפחתת מעורבות הממשלה בתחומי רווחה

המשתנים הנדונים במחקר זה מורכבים ברובם ורב ממדיים. לפיכך יצרנו, כפי שהוסבר קודם לכן, משתנים מורכבים ע"י מיצוע של מספר היגדים בשאלון. להלן, נציג את הממצאים הבסיסיים עבור משתני המחקר.

תמיכה בחלוקה מחדש (redistribution) – ממוצע: 4.02, סטיית תקן: 0.71. התפלגות הערכים על פני סקלה של 1-5 מלמדת שעבור כ- 80% מהמשיבים מידת התמיכה המשוקללת בחלוקה מחדש הינה מעל 3.5 ועבור כ- 53% מידת התמיכה הינה מעל 4. לעומת זאת, מידת התמיכה נמוכה מ- 3 עבור 10% מהנשאלים. עולה, אם כן, שקיימת תמיכה גבוהה בקרב משתתפי המדגם במדיניות חלוקה מחדש גם כאשר המדד מורכב ממספר ממדים.

אי שוויון נתפס (inequality) – ממוצע: 3.88, סטיית תקן: 0.65. התפלגות הערכים על פני סקלה של 1-5 מלמדת שעבור כ- 70% מהמשיבים מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס הינה מעל 3.5 ועבור כ- 40% מידת אי השוויון הינה מעל 4. לעומת זאת, מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס נמוכה מ- 3 עבור כ- 8% מהנשאלים. עולה, אם כן, שמשותתפי המדגם מזהים באופן ברור וחד משמעי אי שוויון כלכלי גבוה בחברה הישראלית.

אפקטיביות ממשלתית נתפסת (effectiveness) – ממוצע: 2.86, סטיית תקן: 0.79. התפלגות הערכים על פני סקלה של 1-5 מלמדת שעבור כ- 60% מהמשיבים מידת האפקטיביות הממשלתית הנתפסת נמוכה מ- 3 ועבור כ- 30% מידת האפקטיביות נמוכה מ- 2.5. לעומת זאת, מידת האפקטיביות הממשלתית הנתפסת גבוהה מ- 3.8 עבור כ- 9% מהנשאלים. עולה, אם כן, שמשותתפי המדגם מזהים באופן ברור וחד משמעי חוסר אפקטיביות ממשלתית גם כאשר המדד מורכב ממספר ממדים.

סיכון תעסוקתי נתפס (risk) – ממוצע: 2.96, סטיית תקן: 0.84. התפלגות הערכים על פני סקלה של 1-5 מלמדת שעבור כ- 70% מהמשיבים מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס נמוכה מ- 3.3 ועבור כ- 50% מידת הסיכון התעסוקתי נמוכה מ- 3. לעומת זאת, מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס גבוהה מ- 4 עבור כ- 10% מהנשאלים. עולה, אם כן, שמשותתפי המדגם אינם מזהים באופן ברור וחד משמעי סיכון תעסוקתי גבוה. הדבר מוסבר במידה רבה באמצעות הפער שנדון קודם לכן בין הסיכון התעסוקתי בחברה בכלל לבין הסיכון התעסוקתי האישי.

הכנסה (income) – משתנה ההכנסה משמעותי מאוד במחקר זה, שכן השפעתו על עמדות לגבי חלוקה מחדש צפויה להיות משמעותית. המשתנה נבחן ע"י השאלה הבאה "ההכנסה החודשית הממוצעת נטו למשק בית היא כ- 12,000 ₪. האם ההכנסה של משפחתך היא: מעל לממוצע, כמו הממוצע, מתחת לממוצע." הסקלה נעה בין 1 (מתחת לממוצע) לבין 3 (מעל לממוצע). ממוצע התשובות לשאלה זו הינו 2.03 סטיית תקן: 0.89. מבין המשיבים כ- 41% דיווחו שהכנסת משפחתם מעל לממוצע, כ- 20% דיווחו שהכנסת משפחתם כמו הממוצע וכ- 39% דיווחו שהכנסת משפחתם מתחת לממוצע.

ממצאי המחקר – ניתוח מודל המחקר

הספרות התיאורטית ומודל המחקר מצביעים על קשרים מורכבים שעשויים להתקיים בין משתני המחקר. בטבלה 1 מוצגים המתאמים בין משתני המחקר על פי מדד פירסון.

טבלה 1: מתאמי *Pearson's r* עבור משתני המחקר

משתנים	ממוצע	ס. תקן	1	2	3	4	5	6	7	8
--------	-------	--------	---	---	---	---	---	---	---	---

העדפות לגבי חלוקה מחדש (Redistribution)	העדפות פעולה/מוכנות לשלם (WillingnessToPay)	
ערכי קשר מתוקננים - $\beta(t)$	ערכי קשר מתוקננים - $\beta(t)$	
.31 (9.46***)	N.S	אי שוויון כלכלי נתפס (Inequality)
.18 (5.61***)	.15 (4.16***)	אפקטיביות ממשלתית נתפסת (Effectiveness)
.18 (5.65***)	N.S	סיכון תעסוקתי נתפס (Risk)
-.20 (-6.63***)	.15 (4.50***)	הכנסה (Income)
.21	.04	שוונות מוסברת ($\text{adj } R^2$)
49.1***	9.93***	F

*** $p \leq .001$

** $p \leq .01$

* $p \leq .05$

N.S – Not significant

ממצאי הרגרסיה מלמדים שכל המשתנים הבלתי תלויים אשר מוצגים בהשערות המחקר אכן קשורים באופן מובהק למשתנה התלוי – העדפות (ערכיות) לגבי חלוקה מחדש. המשתנה שנמצא בקשר החזק ביותר הינו אי שוויון כלכלי נתפס ($\beta = .31$) ולאחריו הכנסה ($\beta = -.20$), אפקטיביות ממשלתית נתפסת ($\beta = .18$) וסיכון תעסוקתי נתפס ($\beta = .18$). השונות המוסברת ע"י כלל משתני המחקר הינה 21%. כלומר 21% מההעדפות מוסברות ע"י משתני המחקר. בכך יש אישוש בסיסי להשערות המחקר. לעומת זאת, כאשר בוחנים את השפעת המשתנים הבלתי תלויים על העדפות פעולה/מוכנות לשלם השונות המוסברת ע"י כלל משתני המחקר הינה 4% בלבד כאשר רק אפקטיביות ממשלתית נתפסת והכנסה קשורים באופן מובהק ($\beta = .15$) למשתנה הבלתי תלוי. הבדלים אלו בין ההסבר להעדפות ערכיות לבין ההסבר להעדפות פעולה/מוכנות לשלם מחזקים את הטענה לגבי פערים משמעותיים שקיימים בציבור בכל הקשור לשני סוגי העדפות אלו.

בהינתן האישוש הבסיסי להשערות המחקר, עלינו לבחון באופן מדויק יותר מהי התוספת של כל משתנה בלתי תלוי לשונות המוסברת. בחינה זו נעשית באמצעות רגרסיה היררכית שתוצאותיה מוצגות בטבלה 3. מוצגים ממצאים של 4 מודלים כאשר במודל 1 נבחנה השפעתו של משתנה בלתי תלוי אחד – אי שוויון נתפס, במודל 2 הוסף משתנה ההכנסה למודל הקודם, במודל 3 הוסף משתנה האפקטיביות הממשלתית, ולבסוף במודל 4 הוסף משתנה הסיכון התעסוקתי הנתפס. טבלה 3 מלמדת שאי שוויון נתפס והכנסה הינם בעלי ההשפעה הרבה ביותר על העדפות לגבי חלוקה מחדש (תוספת של 8.7% ו- 6.8% לשונות המוסברת, בהתאמה) בעוד שהשפעתם של האפקטיביות הממשלתית הנתפסת ושל סיכון תעסוקתי קטנה באופן יחסי (תוספת של 2.6% לשונות המוסברת ע"י כל אחד מהם). נובע מכך, אם כן, שנדרשים ניתוחים נוספים שיבחנו תיווך ומיתון בין משתנים כדי להבין את תמונת הקשרים לעומקה.

טבלה 3: ממצאי רגרסיה היררכית – השפעת המשתנים הבלתי תלויים על העדפות ערכיות

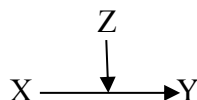
העדפות לגבי חלוקה מחדש (Redistribution)				
מודל 4 $\beta(t)$	מודל 3 $\beta(t)$	מודל 2 $\beta(t)$	מודל 1 $\beta(t)$	
.31 (9.76***)	.35 (11.02***)	.29 (9.56***)	.30 (9.45***)	אי שוויון כלכלי נתפס (Inequality)
-.20 (-6.68***)	-.25 (-8.30***)	-.26 (-8.68***)	-	הכנסה (Income)
.18 (5.70***)	.17 (5.45***)	-	-	אפקטיביות ממשלתית נתפסת (Effectiveness)
.17 (5.62***)	-	-	-	סיכון תעסוקתי נתפס (Risk)
.207	.181	.155	.087	שונות מוסברת ($adj R^2$)
.026	.026	.068	.087	השינוי בשוונות המוסברת כתוצאה מהוספת משתנה (R square change)
61.37***	69***	85.94***	89.3***	F

קשרי התיווך שנבחנו במסגרת עיבוד הנתונים התגלו כחלשים ולא מובהקים. במיוחד נבחן קשר התיווך שנדון במסגרת סקירת הספרות ונמצא כתקף במחקרים קודמים, קרי שהמשתנה אי שוויון נתפס מתווך בין אפקטיביות ממשלתית נתפסת לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש. משמעות התיווך היא שאפקטיביות נתפסת גבוהה קשורה לאי שוויון נמוך וכתוצאה מכך העדפות חלשות לחלוקה מחדש. לחילופין, אפקטיביות נתפסת נמוכה קשורה לאי שוויון גבוה וכתוצאה מכך העדפות חזקות לחלוקה מחדש. קודם לכן נטען שעל פי היגיון זה הציבור מבין שחוסר אפקטיביות מוביל לאי שוויון אבל כדי לשפר את אי השוויון דורש חלוקה מחדש (שתיעשה ע"י ממשלה לא אפקטיבית) במקום לדרוש שיפור אפקטיביות. כאמור, קשר תיווך זה נבדק על נתוני הסקר הנוכחי ונמצא כלא מובהק.

קשרי המיתון שנבחנו במחקר מלמדים על תמונה מורכבת שמובילה למסקנות אמביוולנטיות במידה מסוימת. משמעותו של קשר מיתון (mediation) היא שקיים משתנה אשר ממתן את הקשר המקורי בין שני משתנים אחרים בצורה חיובית או שלילית (Hayes, 2013). לשם המחשה הבה נבחן את הדוגמא הבאה. הקשר בין משתנה X ל-Y מתבטא בכך שעבור כל יחידה נוספת של משתנה X (בלתי תלוי) מתווספות 3 יחידות של משתנה Y (תלוי). אלא שקיים משתנה Z אשר מעורבותו מפחיתה את השפעת X על Y בכך שהיא גורעת יחידה אחת מהתוספת וקעת ההשפעה המותנית של X על Y היא 2 יחידות בלבד. מבחינה סטטיסטית נבחנת ההשפעה המותנית ע"י יצירת משתנה חדש שנקרא משתנה אינטראקציה (M) והוא מכפלה של המשתנה הבלתי תלוי המקורי והמשתנה הממתן ($M=XZ$ במקרה שלנו). ההשפעה המותנית של X על Y מבוטאת בדוגמא זו ע"י

הנוסחה $M+(-1)3$. ההשפעה הממתנת יכולה להיות חיובית ואז המשתנה הממתן מגדיל את הקשר המקורי בין המשתנה הבלתי תלוי והתלוי וזה יבוטא בנוסחה במקדם חיובי למשתנה האינטראקציה. חשוב לציין בהקשר זה שבדיקת קשרי מיתון ויצירת משתנה האינטראקציה מצריכה שינוי של ערכי המשתנים הבלתי תלויים לערכים דיכוטומיים (0 ו-1) ולשם כך יוצרים משתני דמי. ההצגה הגרפית של קשר המיתון במקרה זה מוצגת בתרשים 13.

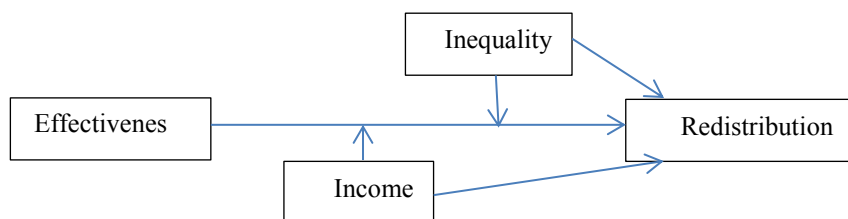
תרשים 13: דוגמה לקשר מיתון (moderation)

שיטת בדיקה זו שימשה אותנו במחקר לבחינת מגוון של קשרי מיתון אפשריים. במרבית המקרים קשרי המיתון התגלו כחלשים או לא מובהקים. להלן נציג את הממצאים המשמעותיים לגבי קשרי המיתון שנבדקו.

המודל הראשון שנבחן התייחס להשפעתם של שלושת המשתנים הבלתי תלויים העיקריים – אי שוויון נתפס (Inequality), אפקטיביות ממשלתית נתפסת (Effectiveness) והכנסה (Income) – על עמדות לגבי חלוקה מחדש (Redistribution). המודל בחן באיזו מידה אי שוויון נתפס והכנסה ממתנים, כל אחד בנפרד, את הקשר בין אפקטיביות נתפסת לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש. המודל מוצג בתרשים 14.

תרשים 14: ההשפעה המותנית של אפקטיביות על עמדות לגבי חלוקה מחדש עם מיתון של אי שוויון נתפס והכנסה

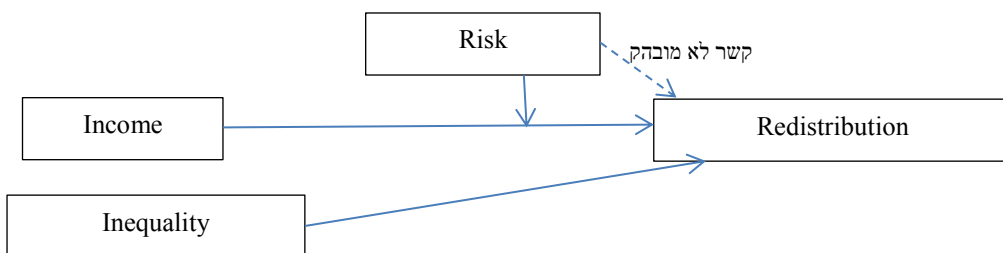

ניתוח המודל נעשה הן עבור הערכים המקוריים של המשתנים והן עבור ערכים מומרים של המשתנים הממתנים לערכים דיכוטומיים באמצעות משתני דמי, כפי שהוסבר קודם לכן. בשני המקרים עולה שקשרי המיתון חלשים מאוד כאשר המיתון של הכנסה כלל אינו מובהק. עבור שני המשתנים הממתנים משתני האינטראקציה מוסיפים פחות מחצי אחוז לשונות המוסברת ומכאן שלא מתקיים מיתון במקרה זה. יתר על כן, המשתנה הבלתי תלוי המקורי – אפקטיביות ממשלתית נתפסת – מוסיף גם הוא פחות מחצי אחוז לשונות המוסברת. לעומת זאת, המשתנים אי שוויון נתפס והכנסה מוסיפים כל אחד כ- 5% לשונות המוסברת. ניתן להסיק, אם כן, שמודל המיתון הראשון לא נתמך ע"י נתוני הסקר ולמעשה הניתוח מחזק את המסקנה שהודגמה קודם לכן ולפיה המשתנים העיקריים שמסבירים עמדות לגבי חלוקה מחדש הינם אי שוויון נתפס

והכנסה. מסקנה זו נתמכת גם ע"י ניתוח SEM שנעשה תוך שימוש בתכנת AMOS-SPSS. נבחנו מודלים אפשריים רבים, אך המודל היחיד שעמד בכל המבחנים הסטטיסטיים הינו המודל הפשוט ביותר שבו מתקיים קשר ישיר בין הכנסה ובין אי שוויון נתפס לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש.

המודל השני שנבחן נשען על המסקנה העיקרית שהוצגה לעיל, אך הוסיף משתנה ממתן (סיכון תעסוקתי נתפס - Risk) לקשר בין הכנסה (Income) לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש (Redistribution). המודל מוצג בתרשים 15. ניתוח המודל נעשה בשלושה שלבים. בשלב הראשון נותח המודל עבור הערכים המקוריים של המשתנים. בשלב השני נותח המודל עבור המשתנים כפי שנמדדים ע"י שאלת סקר מייצגת אחת ובשלב השלישי ערכי המשתנים הורכבו משאלת סקר אחת מומרים לסקלה דיכוטומית (משתני דמי – 0-1). מטרת הניתוח באמצעות שאלת סקר אחת עבור כל משתנה הינה לנטרל פרשנויות רב-ממדיות של המשתנים ולמקד בשאלת סקר שמשקפת בצורה המדויקת ביותר את המשתנה.

תרשים 15: השפעות על עמדות לגבי חלוקה מחדש - ההשפעה המותנית של הכנסה עם מיתון של סיכון תעסוקתי וההשפעה של אי שוויון נתפס

ניתוח השלב הראשון של המודל מלמד שכל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים – אי שוויון נתפס, הכנסה וסיכון תעסוקתי נתפס – מוסיפים 3%-5% לשונות המוסברת באופן מובהק. בכך נתמכים הממצאים שהוזכרו קודם לכן ועוברים כחוט השני לאורך כל הניתוח. בכל הקשור למיתון של המשתנה – סיכון תעסוקתי נתפס – על הקשר בין הכנסה לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש, נמצא שמשתנה האינטראקציה קשור באופן מובהק לעמדות לגבי חלוקה מחדש כאשר עוצמת הקשר היא $\beta = .14$. עם זאת, התוספת של משתנה האינטראקציה לשונות המוסברת היא מזערית (0.4%) ולכן ניתן לומר שקיים מיתון לא משמעותי של סיכון תעסוקתי על הקשר בין הכנסה לעמדות כלפי חלוקה מחדש. ממצא זה אינו תואם את הממצאים ממחקרים שנעשו בחברה האמריקאית שם קיים קשר ממתן של סיכון תעסוקתי על השפעת הכנסה על עמדות לגבי חלוקה מחדש (Rehm, Hacker and Schlesinger, 2012).

בשלב השני נמדדו המשתנים באמצעות שאלות בודדות. עמדות בנוגע לחלוקה מחדש נמדדו ע"י שאלה 7 בסקר שניסוחה היה: "על מדינת ישראל לגבות יותר מיסים מבעלי הכנסה גבוהה ולהגדיל סיוע וקצבאות לבעלי הכנסה נמוכה". המשתנה אי שוויון נתפס נמדד ע"י שאלה 17 בסקר שניסוחה היה: "פערי ההכנסה בישראל גדולים מידי". המשתנה סיכון תעסוקתי נתפס נמדד ע"י שאלה 10 בסקר שניסוחה היה: "הסיכוי

להיות מובטל בישראל גדול". המשתנה הכנסה נמדד במקור ע"י שאלת סקר אחת. ניתוח המודל בהתאם להגדרה זו של המשתנים מצביע על תוצאות דומות לאלו של השלב הראשון. המשתנה אי שוויון נתפס מוסיף 8% לשונות המוסברת בעוד ששני המשתנים האחרים מוסיפים קרוב ל- 3% כל אחד. משתנה האינטראקציה מוסיף 0.9% לשונות המוסברת. כלומר גם במקרה זה המיתון של סיכון תעסוקתי נתפס על הקשר בין הכנסה לעמדות לגבי חלוקה מחדש אינו משמעותי.

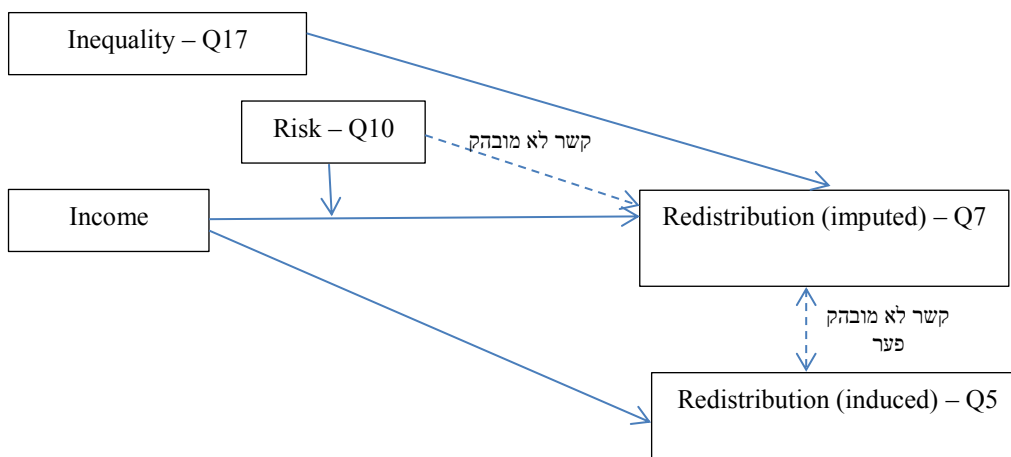
בשלב השלישי ערכי המשתנים הורכבו משאלת סקר אחת עבור כל משתנה מומרים לסקלה דיכוטומית (משתני דמי – 0-1). ניתוח המודל בהתאם להגדרה זו של המשתנים מצביע על תוצאות דומות לאלו של השלבים הקודמים. המשתנה אי שוויון נתפס מוסיף 5% לשונות המוסברת בעוד שהמשתנה הכנסה מוסיף 1%. המשתנה סיכון תעסוקתי נתפס מוסיף כ- 3% לשונות המוסברת אך הקשר הישיר בינו לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש אינו מובהק כאשר כוללים בניתוח את משתנה האינטראקציה. משתנה האינטראקציה מוסיף 1.4% לשונות המוסברת – הערך הגבוה ביותר מבין שלושת השלבים שנבדקו. עם זאת, זהו ערך נמוך שמצביע על כך שמתקיים מיתון מסוים של סיכון תעסוקתי נתפס על הקשר בין הכנסה לעמדות לגבי חלוקה מחדש אך לא משמעותי.

ניתוח שלושת השלבים של המודל השני מלמד, אם כן, שהקשרים המוצגים בתרשים 15 נתמכים ברובם ע"י נתוני הסקר מלבד ההשפעה הממתנת של סיכון תעסוקתי נתפס אשר נמצאה כנמוכה למדי. ניתן לסכם את הניתוח של שני המודלים, שבחנו מיתון, ואת הניתוח שקדם להם באופן הבא. השערה H1 שהתייחסה לקשר בין הכנסה לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש נתמכת ע"י נתוני הסקר. השערה H4 שהתייחסה לקשר בין אי שוויון נתפס לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש אינה נתמכת ע"י נתוני הסקר משום שהיא התבססה על מודל תיאורטי שמנבא קשר שלילי בין שני המשתנים הללו. בפועל נמצא קשר חיובי שתואם את מודל הבוחר החציוני שמהווה הסבר אלטרנטיבי. נתייחס לסוגיה זו בהרחבה בפרק הדיון. השערה H5 שהתייחסה לקשר בין אפקטיביות ממשלתית נתפסת לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש לא נתמכת ע"י נתוני הסקר. השערה H2, שהתייחסה לקשר הישיר בין סיכון תעסוקתי נתפס לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש, נתמכת ע"י נתוני הסקר רק בתנאים מסוימים, קרי ללא שקלול של קשרי מיתון. השערה H3 שהתייחסה למיתון של סיכון תעסוקתי נתפס על הקשר בין הכנסה לעמדות לגבי חלוקה מחדש, נתמכת ע"י נתוני הסקר, אך עוצמת המיתון חלשה למדי.

היבט נוסף שנבחן במחקר נוגע להבחנה בין העדפות ערכיות לגבי חלוקה מחדש לבין **העדפות פעולה/מוכנות לשלם עבור חלוקה מחדש**. כפי שהוסבר קודם לכן, כדי להבחין בין שני סוגי ההעדפות הללו נמדדו ההעדפות הערכיות ע"י שאלת סקר אחת – שאלה 7 שצוטטה לעיל – ואילו העדפות הפעולה נמדדו ע"י שאלה 5 בסקר שנוסחה: " באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים לשלם יותר מיסים אשר יושקעו בשיפור הביטחון הסוציאלי (כמו: ביטוח לאומי, פנסיה, דמי אבטלה, סל בריאות)". המשתנה החדש – "העדפות פעולה/נכונות לשלם" (Redistribution (induced)) – נותח בשני היבטים. ראשית, בחנו את השערות המחקר כאשר משתנה זה הינו המשתנה התלוי. ממצאי ניתוח הרגרסיה מלמדים שמתוך מכלול המשתנים הבלתי תלוי רק משתנה ההכנסה קשור באופן מובהק וחיובי להעדפות פעולה/נכונות לשלם ($\beta=0.13$; $t=3.8$; $p<0.001$), כלומר ככל שההכנסה גבוהה יותר הנכונות לשלם עבור חלוקה מחדש עולה. קשר זה מנוגד בכיוונו לקשר בין

הכנסה לבין העדפות ערכיות לגבי חלוקה מחדש. שנית, בחנו את הקשר בין שני סוגי ההעדפות כדי לזהות אם קיים פער ביניהם. הממצאים מלמדים שקיים קשר חלש מאוד ולא מובהק בין שני סוגי ההעדפות ($r=0.06$; $p=0.06$). מכאן אנו למדים שקיים פער בין העדפות משתתפי הסקר לגבי חלוקה מחדש לבין הנכונות שלהם לשלם עבור מדיניות שתנסה לפועל חלוקה מחדש. השילוב של ממצאים אלו במודל המחקר מובילים למודל המסכם של הממצאים אשר מוצג בתרשים 16.

תרשים 16: מודל מסכם של כל הממצאים

מרכזיות המשתנה אי שוויון נתפס בהסבר העדפות לגבי חלוקה מחדש העלתה את הצורך לבחון ממדים שונים של המשתנה. הספרות המדעית מצביעה על הבדלים בין שוויון במוצרים ושירותים לבין שוויון הזדמנויות הן בנוגע לתנאים במציאות, הן בנוגע להעדפות הציבור לגבי ערכים אלו והן בנוגע לצעדי המדיניות שמטפלים בכל אחד מסוגי אי השוויון הללו. לפיכך, הגדרנו משתנה נוסף – **תפיסת אי השוויון בהזדמנויות** – שנמדד ע"י מידת ההסכמה שהביעו הנשאלים עם ההיגד: "בישראל קיים שוויון הזדמנויות הוגן". בחנו את המשתנה החדש בשני היבטים. ראשית, בחנו את המתאם בינו לבין המשתנה אי שוויון נתפס כפי שנמדד ע"י שאלת סקר אחת – מידת ההסכמה עם ההיגד: "פערי ההכנסה בישראל גדולים מידי". ניתוח הקורלציה מלמד שקיים מתאם מובהק בין שני המשתנים הללו ($r=-.20$; $p<.001$). שנית, בחנו האם תפיסת שוויון ההזדמנויות קשורה למשתני המחקר באופן דומה לקשר שבין אי שוויון נתפס לבין משתני המחקר. הקשרים במקרה זה מובהקים ובכיוון דומה לזה של המודל הסופי אבל עוצמת הקשרים נמוכה יותר. ניתן לכן לומר שלתפיסת השוויון ולתפיסת שוויון ההזדמנויות יש השפעה דומה על עמדות כלפי חלוקה מחדש. זה גם עקבי עם הממצאים לפי משתנים שמורכבים ממספר שאלות כאשר שתי התפיסות הללו לגבי אי שוויון נכללות באותו משתנה.

לסיכום, הניתוח מלמד שהעדפות לגבי חלוקה מחדש מוסברות בעיקר ע"י ההכנסה ואי שוויון כלכלי נתפס. הסיכון התעסוקתי הנתפס מוסיף ממד מסוים להבנת העמדות, אך באופן חלקי מאוד ולא עקבי.

אפקטיביות ממשלתית נתפסת לא מסייעת כמעט בכלל בהסבר העדפות לגבי חלוקה מחדש. כמו כן, קיים פער בין העדפות ערכיות לבין העדפות פעולה/נכונות לשלם לגבי חלוקה מחדש כאשר האחרונות מושפעות רק מהכנסה מבין משתני המחקר שנבחנו. הקשר במקרה זה הוא חיובי ולא שלילי כמו במקרה של הקשר בין הכנסה לבין עמדות ערכיות לגבי חלוקה מחדש.

ניתוח משתני הבקרה – דמוגרפיים, אתניים וסוציו-אקונומיים

ניתוח הנתונים מחייב לבחון באיזו מידה יכולים משתני הרקע של הנשאלים כמו השכלה, מוצא אתני, עיסוק וכד' להוות הסברים אלטרנטיביים למשתנה התלוי. בחינה זו נעשתה בשלושה שלבים. בשלב הראשון הוצבו משתני הרקע במודל הרגרסיה כמשתנים בלתי תלויים. הממצאים מלמדים שבניגוד להכנסה אשר מהווה משתנה מסביר מובהק, הרי שהקשר של כל משתני הרקע האחרים למשתנה התלוי אינו מובהק. בשלב השני, בחנו באמצעות מבחני T ואנובה האם קיימים הבדלים מובהקים בין אוכלוסיות משנה בסקר (לפי מספר חתכים), בכל הקשור להערכתם את המשתנים המורכבים במחקר ובנוגע למענה על שאלות עיקריות בסקר. בשלב השלישי, בחנו אם יש הבדלים מובהקים בין אוכלוסיות משנה בסקר (למשל בין יהודים ללא יהודים) בכל הקשור לתקפות והמובהקות של מודל המחקר כולו כפי שמוצג בתרשים 16. להלן נפרט לגבי השלב השני והשלישי.

משתני הרקע שלגביהם נבחנו ההבדלים בין אוכלוסיות משנה הם: מיקום על אינדקס סוציו-אקונומי, מקום מגורים (מחוז), סקטור, ענף, משלח יד, השתייכות אתנית (יהודים/ לא יהודים), השכלה, הכנסה, מגדר, מצב משפחתי. המשתנה מקום מגורים נבחן באמצעות השאלה: "באיזה יישוב אתה גר?" לאחר מכן נעשה קידוד של המחוז אליו משתייך היישוב. המשתנה אשכול סוציו-אקונומי הוגדר על-פי האשכול הסוציו-אקונומי של יישוב המגורים של הנשאל, ע"פ פרסום של הלמ"ס לגבי רשויות מקומיות (למ"ס, 2012). נשאלים אשר השתייכו ליישובים קטנים סווגו לפי המועצה האזורית אליה שייכים.¹

הרשויות המקומיות סווגו ל - 10 אשכולות הומוגניים, לפי ערך המדד החברתי-כלכלי שלהן. אשכול 1 מציין את הרמה החברתית כלכלית הנמוכה ביותר ואשכול 10 מציין את הרמה הגבוהה ביותר. האשכולות אינם שווים בגודלם. החלוקה בוצעה באמצעות השיטה המביאה לשונות מינימלית של ערכי המדד בתוך האשכולות ולשונות מקסימלית בין האשכולות.

המשתנים סקטור, ענף ומשלח יד התבססו על מקום העבודה על-פי התשובה לשאלות: "מהו עיסוקך?" ו"מהו מקום עבודתך?". סקטור מחולק לפי הקטגוריות ציבורי או פרטי. ענף ומשלח יד הוגדרו בהתאם להגדרות של הלמ"ס (למ"ס, 2014).²

¹ אופן החישוב של המדד החברתי-כלכלי (הגדרה מהפרסום של הלמ"ס): המדד חושב על בסיס 16 משתנים מהתחומים הבאים: דמוגרפיה, השכלה וחינוך, תעסוקה וגמלאות, ורמת חיים) הכנסה כספית, רמת מינוע, תכונות דיו. מקורות הנתונים הם: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המוסד לביטוח לאומי, משרד האוצר והמשרד לשירותי דת.

² הגדרה - ענף: ענף כלכלי הוא הענף שאליו משתייך המפעל או המוסד, שהמועסק עבד בו. הוגדרו 16 ענפים (למשל: חקלאות, תעשייה, חשמל ומים). משלח יד: מתייחס לעבודה שהאדם מבצע במקום עבודתו, בלי להתחשב במקצוע שהוא למד, אם אינו עוסק בו. הוגדרו 8 קטגוריות של משלח יד (למשל: משלח יד אקדמי, מקצועות חופשיים וטכניים).

המשתנה השתייכות אתנית הוגדר לפי השאלה: "מהי דתך?". האפשרויות היו: יהודי, מוסלמי, נוצרי, דרוזי או אחר. למי שענה "אחר" ניתנה האפשרות לפרט בשאלה שאחריה (בודדים בחרו באופציה זו. רובם הגדירו עצמם כאתאיסטים). בשאלה זו נעשה סיווג לפי יהודים/לא יהודים. המשתנה השכלה הוגדר לפי השאלה: "מהי השכלתך?", כאשר התשובות האפשריות היו: יסודית, תיכונית, על תיכונית, אקדמאית או אחרת. המשתנה הכנסה נמדד לפי השאלה: "ההכנסה החודשית הממוצעת נטו למשק בית היא כ- 12,000 ש"ח. האם ההכנסה של משפחתך היא: " התשובות האפשריות היו: מתחת לממוצע, ממוצע או מעל לממוצע. המשתנה מצב משפחתי הוגדר לפי השאלה "מצב משפחתי": האפשרויות היו: רווק, נשוי/חי בזוגיות, גרוש/פרוד/חד הורי או אלמן.

ניתוח ההבדלים בין אוכלוסיות המשנה לפי החתכים הללו בכל הקשור למשתנים המורכבים ושאלות עיקריות בסקר מלמד שבחלק מהפילוחים לא קיימים הבדלים מובהקים בין אוכלוסיות משנה במענה לשאלות הסקר. במקרים שבהם קיימים הבדלים מובהקים הרי שהמגמות דומות לאלו שאותרו בניתוח מודל המחקר הכללי. אוכלוסיות משנה, שמאפייניהן על בסיס אינדקס סוציו-אקונומי, משלח יד, ענף והשכלה יוצרים פוטנציאל להכנסה נמוכה, מעריכים את המשתנים וההיגדים השונים באופן דומה לבעלי הכנסה נמוכה. כך למשל, קיים הבדל מובהק במידת התמיכה בחלוקה מחדש בין העובדים בענף החקלאות, עובדים בלתי מקצועיים ומובטלים לבין מנהלים ועובדים בתעשייה. מעבר לכך, הפילוח שבו ברצוננו להתמקד הינו על בסיס אתני, כלומר בין יהודים ללא יהודים. מעיון בטבלה 4 עולה שבמרבית הסוגיות קיימים הבדלים מובהקים בין יהודים ללא יהודים. התמיכה בחלוקה מחדש (בהתאם למדידה ע"י משתנה מורכב) גבוהה יותר אצל משיבים לא יהודים מאשר אצל יהודים וכך גם הסיכון התעסוקתי הנתפס. לעומת זאת, המשתנה אי שוויון כלכלי מקבל ערכים גבוהים יותר באופן מובהק בקרב משיבים יהודים. זהו ממצא מפתיע שכן ניתן לצפות שדווקא משיבים לא יהודים שחווים כמיעוט אתני אי שוויון במגוון היבטים יעריכו את אי השוויון הכלכלי כגבוה יותר מאשר יהודים. תפיסת אי השוויון בהזדמנויות גבוהה יותר באופן מובהק בקרב לא יהודים מאשר בקרב יהודים ויתכן שבכך באה לידי תחושת הנחיתות שמאפיינת בדרך כלל מיעוטים אתניים. בכל הקשור לנכונות לשלם עבור חלוקה מחדש הרי שבקרב יהודים הנכונות לכך גבוהה יותר מאשר בקרב לא יהודים ואילו האפקטיביות הנתפסת גבוהה יותר בקרב לא יהודים מאשר בקרב יהודים. בדומה לממצא לגבי אי שוויון כלכלי נתפס גם ממצא זה מפתיע שכן ניתן היה לצפות שמיעוט אתני יעריך את האפקטיביות הממשלתית כנמוכה יותר. מנגד, ניתן לטעון שדווקא קבוצת הרוב תגלה ביקורתיות רבה יותר כלפי המדינה ותצפה לאפקטיביות גבוהה.

טבלה 4: פילוח המשתנים המורכבים ושאלות עיקריות לפי חתך יהודים/לא יהודים

מובהקות	הפרש ממוצעים	ממוצע לא יהודים (N=196)	ממוצע יהודים (N=783)	
0.000	-0.28	4.25	3.97	העדפות לגבי חלוקה מחדש
0.000	0.34	3.61	3.95	אי שוויון נתפס
0.000	-0.61	3.34	2.73	אפקטיביות נתפסת
0.005	-0.19	3.12	2.93	סיכון תעסוקתי
0.000	0.7	2.08	2.78	מוכנות לשלם יותר עבור בטחון סוציאלי
0.03	0.2	2.17	2.37	שוויון הזדמנויות
0.000	0.73	1.47	2.20	הכנסה (סקלה של 1-3)

בשלב השלישי של בחינת משתני הרקע ניתחנו את מודל המחקר תוך פילוח בין אוכלוסיות משנה – בעיקר על רקע של השתייכות אתנית שונה, כלומר יהודים מול לא יהודים. הניתוח הנפרד מלמד שעבור המשיבים הלא יהודים מרבית הקשרים שמוצגים במודל המסכם (תרשים 16) אינם מובהקים. מניתוח הרגרסיה עולה שעבור משיבים לא יהודים המשתנה היחיד שקשור באופן מובהק לעמדות כלפי חלוקה מחדש הינו אי שוויון כלכלי נתפס ($\beta=.38$; $t=5.5$; $p<.001$). $adjR^2=.14$. בקרב משיבים יהודים, לעומת זאת, התוצאות דומות לאלו שהתקבלו בניתוח המודל הכללי ואפילו מצביעות על קשרים חזקים יותר, בשל ניכוי השפעת המשיבים הלא יהודים. ניתן להסיק, אם כן, שלהשתייכות האתנית ישנה משמעות בכל הקשור להסבר עמדות כלפי חלוקה מחדש ושקרב מיעוטים אתניים מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס ממלאת תפקיד מרכזי בעיצוב עמדות אלו.

דיון

המחקר בחן את העדפות הציבור בישראל בנוגע למדיניות חלוקה מחדש ואת הגורמים שעשויים להסביר העדפות אלו. הממצאים ברובם מצביעים על מגמות שעולות בקנה אחד עם מחקרים לגבי עמדות ציבור בנוגע לחלוקה מחדש בכלל ולגבי עמדות הציבור בישראל בפרט. ישנם, עם זאת, מספר ממצאים שנוגדים את מערכת הציפיות כפי שהובעה בהשערות המחקר והסברם המעמיק יכול לספק תובנות לגבי החברה הישראלית בפרט ולגבי מדיניות חלוקה מחדש בכלל.

הממצאים העיקריים מלמדים שהציבור הישראלי מגלה תמיכה ערכית ברורה במדיניות חלוקה מחדש ומנגד מוכנות נמוכה לפעול ולשלם את המחיר הכרוך במדיניות מעין זו. פער זה בין העדפות ערכיות להעדפות פעולה נצפה בחברות רבות ובתחומים שונים ואינו מפתיע באופן עקרוני. עם זאת, עוצמת הפער בישראל בהחלט מפתיעה לאור התמיכה המתמשכת של הציבור הישראלי במדינת הרווחה. יתר על כן, ניתוח הנתונים מלמד שבעוד שקיים מתאם שלילי בין הכנסה לבין תמיכה ערכית בחלוקה מחדש (ככל שההכנסה גדלה התמיכה קטנה), הרי שקיים מתאם חיובי בין הכנסה לבין מוכנות לשלם עבור חלוקה מחדש (ככל שההכנסה גדלה המוכנות לשלם גדלה). כלומר בעוד שבעלי הכנסה נמוכה מביעים תמיכה עקרונית בחלוקה מחדש, הם פחות מוכנים לשלם עבורה ואילו בעלי הכנסה גבוהה אמנם תומכים פחות מבחינה עקרונית בחלוקה מחדש אך מוכנים לשלם עבורה. ממצא זה מדגים את אופיין החברתי ארוך הטווח של העדפות ערכיות לעומת אופיין האינדיבידואלי קצר הטווח של העדפות פעולה/מוכנות לשלם. בעלי הכנסה גבוהה מבינים שעיצוב מדיניות ארוכת טווח שתושגת על עקרונות של חלוקה מחדש עלולה לפגוע בהם בטווח הארוך ולכן מביעים פחות תמיכה במדיניות מעין זו. לעומת זאת, הם מבינים שכדי להגן על האינטרסים ארוכי הטווח שלהם עליהם לשלם בטווח הקצר עבור חלוקה מחדש שתפחית במידה מסוימת את חוסר השוויון ותמתן את חוסר שביעות הרצון ופוטנציאל המחאה החברתית. לתשלום מעין זה יש מבחינתם גם היבט ביטוחי. דרך מחשבה דומה, אם כי בדיוק בכיוון ההפוך, מאפיינת, לפי הסבר זה, את בעלי ההכנסה הנמוכה. כלומר, הם מעוניינים במדיניות חלוקה מחדש לטווח הארוך, אך לא מעוניינים לשלם עליה בטווח הקצר כי הם לא רואים את התועלת המידית ולא בהכרח מבינים את חשיבות ההיבט הביטוחי שטמון במדיניות חלוקה מחדש.

בכל הקשור למשתנים המסבירים, הרי שהציבור מזהה מידה גבוהה של אי שוויון כלכלי, אפקטיביות ממשלתית נמוכה וסיכון תעסוקתי גבוה יחסית בחברה (באופן אישי מרגישים פחות מאוימים). מנגנוני הכשרה מקצועית נתפסים כלא אפקטיביים או לא קיימים. קיים הבדל מובהק בין משיבים יהודים ולא יהודים בכל

הקשור להערכת המשתנים הללו, ומכאן שלהשתייכות האתנית ותרבות (מיעוט או רוב) יש משקל בניתוח העדפות לגבי חלוקה מחדש והגורמים לה.

המודל המסביר שנתמך ע"י נתוני הסקר מצביע על קשר חיובי בין אי שוויון כלכלי נתפס לבין עמדות (ערכיות) לגבי חלוקה מחדש (ככל שיש יותר אי שוויון התמיכה בחלוקה מחדש עולה) ועל קשר שלילי בין הכנסה לבין עמדות (ערכיות) לגבי חלוקה מחדש (ככל שההכנסה גדולה יותר התמיכה בחלוקה מחדש קטנה). הסיכון התעסוקתי הנתפס משמש משתנה שממתן במידה מסוימת את הקשר בין הכנסה לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש. כלומר, ככל שהסיכון התעסוקתי הנתפס גבוה עוצמת הקשר השלילי בין הכנסה לעמדות כלפי חלוקה מחדש יורדת. הקשר החיובי בין אי שוויון נתפס לבין עמדות לגבי חלוקה מחדש עולה בקנה אחד עם מודל הבוחר החציוני שנדון לעיל (Meltzer and Richard, 1981) ומכאן שמודל זה מספק הסבר לעמדות כלפי חלוקה מחדש בישראל. עם זאת, תנאי המוצא בישראל תואמים דווקא את המודל המתחרה והעובדה שהוא נכשל בהסבר עמדות הציבור הישראלי מצריכה העמקה נוספת. כפי שהוסבר בחלק התיאורטי, החוקר Benabou (2000) טוען שמעורבות ממשלתית גבוהה ומדיניות של חלוקה מחדש יוצרים שוויון יחסי בהספקת שירותים שממנו נהנים כלל האזרחים. במידה ובתנאים כאלה אי השוויון גדל, הרי שהמשך המדיניות של חלוקה מחדש יגביר את הסיכוי שפחות אזרחים ייהנו מתוצריה ולכן התמיכה המצרפית במדיניות של חלוקה מחדש פוחתת. אכן, ההיסטוריה הכלכלית של ישראל מאופיינת במדיניות עקבית של חלוקה מחדש עד שנות ה-90 שגם הובילה למדדי אי שוויון נמוכים יחסית. ממצב מוצא זה החל תהליך מואץ של גידול באי השוויון הכלכלי במשך שני העשורים האחרונים. לפיכך, ציפינו למצוא קשר שלילי בין רמת אי השוויון הנתפסת לבין העדפות לגבי חלוקה מחדש כפי שמתבטא בהשערה H4. העובדה שהממצאים אינם תואמים את הניבוי שפותח במודל הזה אלא דווקא את הניבוי של מודל הבוחר החציוני מלמדת שהציבור הישראלי נעדר ברובו חשיבה מתוחכמת וביקורתית על תפקידי המדינה ורואה במעורבות המדינה פתרון למרבית הבעיות הציבוריות ובראשן אי שוויון כלכלי. זהו הסבר להעדפות הציבור שלא נבדק באופן ישיר במחקר אך נגזר מניתוח הממצאים. הסבר זה נתמך גם כאשר בוחנים את הממצאים לגבי השפעת המשתנה אפקטיביות ממשלתית נתפסת על עמדות הציבור לגבי חלוקה מחדש.

ההיגיון התיאורטי שפותח במסגרת המחקר, ונשען על מחקרים קודמים, גורס שבהנחה שבני אדם מגבשים העדפות תוך תהליך למידה לגבי מנגנונים מוצלחים לפתרון בעיות (Mantzavinos et al, 2004), הרי שהערכת חסר של אפקטיביות הממשלה תוביל למסקנה שמדיניות של חלוקה מחדש שמתבססת על הרחבת פעולות הממשלה לא תהווה פתרון נכון לבעיית אי השוויון. מכאן, גרסה ההשערה החמישית, שככל שמידת האפקטיביות הממשלתית הנתפסת נמוכה יותר, כך התמיכה במדיניות חלוקה מחדש תהיה נמוכה יותר. אלא שניתוח ממצאי המחקר מלמד שבעוד שמשותפי הסקר מזהים באופן מובהק אפקטיביות ממשלתית נמוכה, הרי שהאפקטיביות הממשלתית לא מהווה משתנה שיכול להסביר באופן מובהק ומשמעותי העדפות לגבי חלוקה מחדש. מסקנה זו תקפה בכל החתכים והגרסאות שנבדקו ואנו רואים עקביות מוחלטת בכל הקשור לחוסר היכולת של אפקטיביות ממשלתית להסביר עמדות לגבי חלוקה מחדש. מסקנה זו, שכאמור עומדת בסתירה למחקרים אחרים ולהגיון התיאורטי שהוצג לעיל, מלמדת על מאפייני יסוד של חשיבה כלכלית-פוליטית בחברה הישראלית. חשיבה זו לא מתבוננת לעומקם של מנגנוני הפעולה של המדינה המודרנית אלא מתייחסת באופן שטחי ונוסחתי לבעיות ציבוריות מורכבות, שכן למרות שהציבור מזהה בעיה חמורה של חוסר אפקטיביות ממשלתית הוא עדיין תולה את יהבו בממשלה ובמדיניות חלוקה מחדש שהיא תעצב לשם הפחתת אי השוויון הכלכלי. טיעון ברוח דומה מציע Gilens (2011) בנתחו את זהות האינטרסים בין בעלי הכנסה גבוהה ונמוכה בארה"ב בכל הקשור לחלוקה מחדש. הוא טוען שהבורות היחסית של הציבור האמריקאי עוצבה

במידה רבה ע"י התקשורת. בישראל, לעומת זאת, ניתן לייחס את החשיבה הנוסחתית, שרואה בממשלה את חזות הכול, למבנה הריכוזי שאפיין, ועדיין מאפיין, מערכות כלכליות וביורוקרטיות בישראל, כמו גם המסורת הרעיונית הקולקטיביסטית שאפינה את החברה הישראלית במשך עשרות שנים. ניתן לשער שמסורת זו מהווה בסיס לחוסר בשלות של הציבור בישראל בכל הקשור לחשיבה ביקורתית והבנת מנגנוני העומק במציאות הכלכלית-פוליטית. חוסר בשלות זה, שמוביל אזרחים רבים לראות במדינה את הגורם האחראי לפתרון בעיות, עשוי להסביר גם את ההתנערות מאחריות לתוצאות מדיניות בקרב אזרחים רבים ואת הפער שקיים בין העדפות ערכיות, שתומכות בחלוקה מחדש, לבין המדיניות בפועל אשר לדעת נשאלים רבים מייצגת גישה שניתן לאפיין כניאו-ליברלית. יתר על כן, משמעות הניתוח היא שגם אם תשופר האפקטיביות הממשלתית (הן ברמה הלאומית והן ברמת הארגון) לא ברור מה תהיה ההשפעה על תפיסת אי השוויון ועל ההעדפות בנוגע לחלוקה מחדש (או העדפות מדיניות כלשהן). מכאן גם עולה שמדידת אפקטיביות ממשלתית לא תשיג בהכרח תהודה ומחאה בקרב הציבור שכן קיים נתק בין הערכת האפקטיביות הממשלתית לבין העדפות מדיניות. זהו גם הסבר לדפוסי הצבעה ולאינטואיציה הרווחת בקרב פוליטיקאים וביורוקרטים, לפיה במקום להשקיע בשיפור האפקטיביות הממשלתית עדיף להשקיע בהספקת ביקושים קצרי טווח של הציבור – מדיניות חלוקה מחדש שתסייע לסיכויי ההיבחרות בקרב פוליטיקאים ולמוניטין של ביורוקרטים. במילים פשוטות, הם מעדיפים להיראות טוב מאשר לפעול נכון.

יתכן, עם זאת, שניתן לראות ניצני שינוי שכן בהתייחס להיגד "האדם עצמו הוא שאחראי למצבו הכלכלי ולא שום ארגון אחר" התקבל ממוצע של 3.32 (סטיית תקן: 1.34), משמע שקיימת תמיכה בינונית ומעלה בהיגד זה בקרב משתתפי הסקר. הניתוחים הסטטיסטיים שנעשו העלו שנתון זה לא תורם להסבר אך יתכן והוא מייצג תחילתה של מגמה בציבור הישראלי של אימוץ חשיבה אינדיבידואליסטית ופחות קולקטיביסטית בנושאי כלכלה וחברה.

ממצא מעניין נוסף שראוי להתעכב עליו נוגע למשקל שיש להשתייכות האתנית בהסבר העדפות לגבי חלוקה מחדש. הניתוח שנעשה לגבי הפילוח יהודים/לא יהודים מלמד שמשקל ההשתייכות האתנית משמעותי ומובהק. אנו רואים הבדלים ברורים בין יהודים ללא יהודים בהערכת המשתנים העיקריים ובהתייחסות להיגדים מרכזיים ואף שוני במודל המסביר. הספרות המדעית מלמדת שההשתייכות האתנית משפיעה על תפיסות ערכיות באופן כללי ובסוגיות של כלכלה וחברה באופן ספציפי. יתר על כן, במקרים רבים קיימת חפיפה בין החלוקה המגזרית לבין החלוקה הסוציו-אקונומית וכתוצאה מכך המוביליות החברתית קטנה. כך למשל, בארה"ב אוכלוסיות מהגרים שהיו מיעוטים אתניים השתייכו באופן מסורתי למעמד סוציו-אקונומי נמוך ועמדוניהם אופיינו בתמיכה במדיניות חלוקה מחדש (Alesina and Glaeser, 2004). בהתאמה לכך, המוביליות החברתית שלהם הייתה מוגבלת (Bartels, 2008). באופן דומה, האוכלוסייה הלא יהודית בישראל משתייכת ברובה למעמד סוציו-אקונומי נמוך ומאופיינת במוביליות חברתית מוגבלת. מכאן ברור מדוע משיבים לא יהודים מעריכים את שוויון ההזדמנויות כנמוך יותר בצורה מובהקת מהערכת האוכלוסייה היהודית ומדוע המשתנה העיקרי שמסביר את העדפותיהם לגבי חלוקה מחדש הוא אי שוויון כלכלי נתפס. עם זאת, ממצא זה עשוי להפתיע משום שמיעוטים אתניים, ובמיוחד מיעוטים לאומיים, מאופיינים בניכור מהתרבות השלטת ולפיכך הממצא לפיו גם הם מטילים את יהבם על המדינה בכל הקשור להתמודדות עם אי שוויון כלכלי מלמד על הפנמה של ערכי אוכלוסיית הרוב.

הדיון עד כה מאפשר התייחסות לשאלה נוספת שהעלינו בתחילת המסמך, קרי האם העדפות הציבור לגבי חלוקה מחדש מושפעות מגורמים קבועים או מגורמים שניתן לשנותם? הניתוח מלמד שלגורמים קבועים יחסית כמו הכנסה, מעמד סוציו-אקונומי והשתייכות אתנית יש השפעה מכרעת על העדפות כלפי חלוקה

מחדש. גורמים מסוג זה עשויים להשתנות לאורך זמן אך באופן איטי מאוד ולא תמיד ניתן לתכנן שינויים ארוכי טווח מעין אלה. במקביל, הצבענו על המסורת הקולקטיביסטית כמקור לחשיבה נוסחתית ושטחית יחסית בקרב הציבור בנוגע לסוגיות כלכליות-חברתיות. זהו מאפיין בר שינוי, אם כי גם לאורך זמן, וניתן להסיק שסוכני שינוי צריכים לכוון את מאמציהם לאתגר זה.

לסיכום, המחקר תורם תובנות חשובות לגבי אופן עיצוב העדפות הציבור הישראלי בנושא חלוקה מחדש. ניתן להציע לפחות שלושה היבטים להכללת מסקנות המחקר. **ראשית**, הנתק שאובחן בין הערכת האפקטיביות הממשלתית לבין העדפות לגבי מדיניות חלוקה מחדש הוסבר ע"י תרבות קולקטיביסטית וחשיבה שטחית ונוסחתית בנושאי כלכלה וחברה. סביר מאוד להניח שמאפייני עומק אלו של החברה הישראלית חלים גם בתחומי מדיניות אחרים ולפיכך בכוחם של ההסברים שסופקו כאן להאיר העדפות מדיניות בתחומים אחרים והיעדר תלותן בהערכת האפקטיביות הממשלתית בתחומים אלו כמו גם להסביר תהליכים ומגמות בדפוסי הצבעה ובאיתנותה של הדמוקרטיה הישראלית. **שנית**, המחקר מתבסס על מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית ונשען על תובנות תיאורטיות כלליות ולכן ניתן להסיק ממנו לגבי עיצוב העדפות ציבור בתנאים דומים בחברות אחרות. בכך מספק המחקר תשתית שתיבחן במחקרים השוואתיים עתידיים. **שלישית**, המחקר מציע תובנות לגבי הבדלים מובהקים בין אוכלוסיית הרוב לבין מיעוטים אתניים בכל הקשור לעיצוב העדפות בנוגע לחלוקה מחדש ובכך תורם להבנת הקשר בין אי שוויון פוליטי לאי שוויון כלכלי. כל שלושת ההיבטים הללו ואחרים משמשים קרקע פורייה למחקרי המשך.

- Alesina, Alberto, and Paola Giuliano. 2009. *Preferences for Redistribution*. NBER Working Paper 14825. (<http://www.nber.org/papers/w14825>).
- Alesina, Alberto, and Edward Glaeser. 2004. *Fighting Poverty in the United States and Europe: A World of Difference*. Oxford: Oxford University Press.
- Arian, Asher and Michal Shamir, eds. 2002. *The Elections in Israel – 2001*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Bartels, Larry M. 2005. "Homer Gets a Tax Cut: Inequality and Public Policy in the American Mind." *Perspectives on Politics* 3(1): 15-31.
- Bartels, Larry M. 2008. *Unequal Democracy: The Political Economy of a New Gilded Age*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Benabou, Roland. 2000. "Unequal Societies: Income Distribution and the Social Contract." *American Economic Review* 90(1): 96–129.
- Bloor, Michael, Jane Frankland, Michelle Thomas and Kate Robson. 2001. *Focus Groups in Social Research*. London: Sage.
- Cusack, Thomas R., Torben Iversen, and Philipp Rehm. 2008. "Economic Shocks, Inequality, and Popular Support for Redistribution." In Pablo Beramendi and Christopher J. Anderson, eds. *Democracy, Inequality, and Representation*. New York: Russell Sage Foundation. Pp. 203-231.
- Edlund, J. 1999. "Trust in Government and Welfare Regimes: Attitudes to Redistribution and Financial Cheating in the USA and Norway." *European Journal of Political Research*, 35: 341-370.
- Fong, Christina. 2001. "Social Preferences, Self-Interest, and the Demand for Redistribution." *Journal of Public Economics* 82: 225–246.
- Funk, Carolyn L. 2000. "The Dual Influence of Self-Interest and Societal Interest in Public Opinion." *Political Research Quarterly* 53 (1): 37–62.
- Gilens, Martin. 2000. *Why Americans Hate Welfare: Race, Media, and the Politics of Antipoverty Policy*. Boulder, CO: Westview Press.
- Gilens, Martin. 2005. "Inequality and Democratic Responsiveness." *Public Opinion Quarterly* 69(5): 778–96.
- Gilens, Martin. 2011. "Policy Consequences of Representational Inequality." In Peter K. Enns and Christopher Wlezien, eds. *Who Gets Represented?* New York: Russell Sage Foundation.
- Hayes, Andrew F. 2013. *Introduction to Mediation, Moderation and Conditional Process*

- Analysis*. London: The Guilford Press.
- Kelly Nathan J. and Peter K. Enns. 2010. "Inequality and the Dynamics of Public Opinion: The Self-Reinforcing Link Between Economic Inequality and Mass Preferences." *American Journal of Political Science*, 54,(4): 855–870
- Linos, K., and M. West. 2003. "Self-Interest, Social Beliefs, and Attitudes to Redistribution: Readdressing the Issue of Cross-national Variation." *European Sociological Review* 19: 393–409.
- Lodge, M. and C. Taber. 2000. "Three Steps Toward a Theory of Motivated Reasoning." In A. Lupia, M. McCubbins, and S. Popkin, eds. *Elements of Political Reason: Understanding and Expanding the Limits of Rationality*. New York: Cambridge University Press.
- Lyttle, Brook and Miranda Weizenecker. 2005. *Focus Groups: A Basic Introduction*. Cleveland.
- Mantzavinos, Chris, Douglass North and Syed Shariq. 2004. "Learning, Institutions and Economic Performance." *Perspectives on Politics* 2: 75-84.
- Margalit, Yotam M. 2012. *Ideology All the Way Down? The Impact of the Great Recession on Partisans' Welfare Policy Preferences*. Working Paper, Columbia University.
- Meltzer, Alan H., and Scott F. Richard. 1981. "A Rational Theory of the Size of Government." *Journal of Political Economy* 89(4): 914–27.
- Mizrahi, Shlomo. 2012. "Self-Provision of Public Services: Its Evolution and Impact". *Public Administration Review*, 72(2): 285-291.
- Mizrahi, Shlomo. 2014. "Economic Equality, Government Effectiveness and Public Attitudes towards Redistribution". *Working paper*. Ben-Gurion University.
- Norton, M. I., & Ariely, D. (2011). Building a Better America—One Wealth Quintile at a Time. *Perspectives on Psychological Science*, 6(1): 9-12.
- Osberg, L., & Smeeding, T. (2006). "Fair" Inequality? Attitudes toward Pay Differentials: The United States in Comparative Perspective. *American Sociological Review*, 71(3): 450-473.
- Rehm, Philipp, Jacob S. Hacker and Mark Schlesinger. 2012. "Insecure Alliances: Risk, Inequality, and Support for the Welfare State." *American Political Science Review* 106(2): 387-406.
- Roosma, F., Gelissen, J., & van Oorschot, W. (2012). The Multidimensionality of Welfare State Attitudes: A European Cross-National Study. *Social Indicators Research*, 1-21.
- Shalev, Michael. 2007. "The Welfare State Consensus in Israel: Placing Class Politics in Context." In Steffen Mau and Benjamin Veghte, eds. *Social Justice, Legitimacy and the Welfare State*. London: Ashgate. Pp. 193-209.

- Svallfors, S. (1999). Political Trust and Attitudes towards Redistribution: A Comparison of Sweden and Norway. *European Societies*, 1(2), 241-268.
- Svallfors, Stefan. 2013. "Government Quality, Egalitarianism, and Attitudes to Taxes and Social Spending: A European Comparison." *European Political Science Review* 5: 363-380.
- Taylor-Gobby, P. 1989. "The Role of the State." In R. Jowell, S. Witherspoon, and L. Brook, eds. *British Social Attitudes: Special International Report*. Aldershot: Gower. Pp. 35-58.
- Vigoda-Gadot, Eran and Shlomo Mizrahi. 2008. "Public Sector Management and the Democratic Ethos: A Longitudinal Study of Key Relationships in Israel." *Journal of Public Administration Research and Theory* 18: 79-107.
- Weingast, Barry R. 2005. "Persuasion, Preference Change, and Critical Junctures: The Microfoundations of a Macroscopic Concept." In Ira Katznelson and Barry R. Weingast, eds. *Preferences and Situations: Points of Contact between Historical and Rational Choice Institutionalisms*. New York: Russell Sage Foundation.
- Yuval, Fany, Shlomo Mizrahi and Nissim Cohen. 2011. "The Welfare State, Social Capital and Alternative Politics: First Findings from Israel." *International Journal of Humanities and Social Sciences* 1 (11): 38-48.

אריאן, אשר, ניר אטמור ויעל הדר. 2006. מדד הדמוקרטיה הישראלית 2006: תמורות במערך המפלגות בישראל: התמודדות או היערכות מחדש? ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

בן דוד, דן (עורך). 2011. דו"ח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2010. ירושלים: מרכז טאוב.

<http://taubcenter.org.il/tauborgilwp/wp-content/uploads/State-of-the-Nation-Report-2010-Heb.pdf>

בן דוד, דן וחיים בלייך. 2013. עוני ואי שוויון בישראל, התפתחויות לאורך זמן ובהשוואה ל OECD. בתוך:

דו"ח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2013. ירושלים: מרכז טאוב.

כהן, ניסים, שלמה מזרחי ופני יובל. 2008. מדינת הרווחה, מדיניות ציבורית ודעת הקהל: ישראל 2008. באר

שבע: אוניברסיטת בן גוריון, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, נייר מחקר מס' 3.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). 2014. הרשויות המקומיות בישראל 2012. ירושלים: למ"ס.

http://www.cbs.gov.il/webpub/pub/text_page.html?publ=58&CYear=2012&CMonth=1#2a

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). 2014. שנתון סטטיסטי לישראל 2014 – מס' 65. ירושלים: למ"ס.

http://www.cbs.gov.il/reader/?MIval=%2Fshnaton%2Fshnatonh_new.htm&CYear=2014&Vol=6

[5&sa=%E4%EE%F9%EA...&CSubject=12](http://www.cbs.gov.il/reader/?MIval=%2Fshnaton%2Fshnatonh_new.htm&CYear=2014&Vol=6)

מזרחי שלמה, פני יובל וניסים כהן. 2011. מדינת הרווחה, פוליטיקה אלטרנטיבית ודעת הקהל: ישראל 2011.

באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, נייר מחקר מס' 4.

נחשון-שרון, דלית ונחום בלאס. 2011. הסקר החברתי 2010. נייר מדיניות מס' 14. 2011. ירושלים: מרכז טאוב.

<http://taubcenter.org.il/tauborgilwp/wp-content/uploads/H-Social-Survey-2011.14.pdf>

ניר, טלי. 2012. בין מימוש לייבוש: שיטות ממשלות ישראל לייבוש השירותים החברתיים. האגודה לזכויות

האזרח. (<http://www.acri.org.il/he/wp-content/uploads/2012/07/yibush-webversion.pdf>)

סבירסקי, שלמה ואתי קונור-אטיאס. 2011. תמונת מצב חברתית 2011. מרכז אדווה.

(<http://www.adva.org/uploaded/social-HEB-site2.pdf>)

ממוצעי התשובות:

כאן מוצגים עבור כל שאלה הממוצע וסטיית התקן. התשובות נעות בין 1 ("לא מסכים כלל") ל- 5 ("מסכים בהחלט"). שאלות המסומנות בכוכבית הן שאלות בעלות כיוון הפוך משאר השאלות. השאלות מסודרות בפרקים לפי נושאי הסקר.

העדפות לגבי חלוקה מחדש

1. המדינה לא צריכה לספק לאזרחים שירותי בריאות, חינוך ורווחה. מוטב שהם יסופקו על ידי ארגונים פרטיים או עמותות והמדינה תפקח עליהם*
ממוצע: 1.78, סטיית תקן: 1.284
 2. מוצדק לקצץ בשירותים חברתיים על מנת להגדיל את תקציב הביטחון*
ממוצע: 2.09, סטיית תקן: 1.254
 3. צריך להעלות את שכר המינימום במשק
ממוצע: 4.31, סטיית תקן: 1.106
 4. המדינה צריכה לתת עדיפות לצמצום האבטלה על פני צמצום האינפלציה
ממוצע: 3.81, סטיית תקן: 1.121
 5. באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים לשלם יותר מיסים אשר יושקעו בשיפור הביטחון הסוציאלי (כמו: ביטוח לאומי, פנסיה, דמי אבטלה, סל בריאות)
ממוצע: 2.64, סטיית תקן: 1.365
 6. כאשר המדינה מספקת שירותים לאזרחים, היא צריכה להדגיש יותר שיקולים חברתיים של שוויון והגינות מאשר שיקולים של יעילות כלכלית
ממוצע: 3.62, סטיית תקן: 1.173
 7. על מדינת ישראל לגבות יותר מיסים מבעלי הכנסה גבוהה ולהגדיל סיוע וקצבאות לבעלי הכנסה נמוכה
ממוצע: 4.08, סטיית תקן: 1.235
 8. האדם עצמו הוא שאחראי למצבו הכלכלי ולא שום ארגון אחר*
ממוצע: 3.32, סטיית תקן: 1.340
 9. על המדינה לדאוג לרמת חיים ראויה לאוכלוסיות חלשות (עניים, חולים, קשישים, מובטלים)
ממוצע: 4.28, סטיית תקן: 0.960
- מידת הסיכון התעסוקתי הנתפס
10. הסיכוי להיות מובטל בישראל גדול

- ממוצע: 3.46, סטיית תקן: 1.221
11. במקצוע שלי קשה מאוד למצוא עבודה
ממוצע: 2.27, סטיית תקן: 1.638
12. ההגנה על עובדים וזכויותיהם בישראל חזקה מאוד*
ממוצע: 2.76, סטיית תקן: 1.203
13. למובטלים קשה למצוא עבודה בישראל.
ממוצע: 3.28, סטיית תקן: 1.265
14. קשה למצוא בישראל עבודה עם תנאים טובים.
ממוצע: 3.5, סטיית תקן: 1.147
15. יש לי סיכוי גדול להיות מובטל בשנה הקרובה
ממוצע: 1.70, סטיית תקן: 1.632
16. קיימים בישראל תחומי עיסוק רבים בהם קשה למצוא עבודה
ממוצע: 3.65, סטיית תקן: 1.146
- מידת אי השוויון הכלכלי הנתפס
17. פערי ההכנסה בישראל גדולים מדי
ממוצע: 4.29, סטיית תקן: 1.035
18. בישראל קיים שוויון הזדמנויות הוגן*
ממוצע: 2.34, סטיית תקן: 1.216
19. יכולתו של אדם המשתיך לעשירונים נמוכים להתקדם לעשירונים הגבוהים מעטה מאוד
ממוצע: 3.75, סטיית תקן: 1.219
20. בישראל מרבית ההון וההשפעה נמצאים בידי מספר מצומצם של גורמים כמו טייקונים, מונופולים, הצבא ותעשיות ביטחוניות
ממוצע: 4.43, סטיית תקן: 0.882
21. רמת החיים של פנסיונרים בישראל בדרך כלל ראויה*
ממוצע: 2.70, סטיית תקן: 1.178
22. רמת החיים של מובטלים בישראל בדרך כלל ראויה*
ממוצע: 2.12, סטיית תקן: 1.103
- מידת אפקטיביות הפעילות הממשלתית הנתפסת – מאקרו
23. הממשלה משיגה את היעדים שהציבה באופן משביע רצון

ממוצע" 2.38, סטיית תקן: 1.139

24. הממשלה בישראל משרתת בעיקר קבוצות חזקות*

ממוצע: 3.87, סטיית תקן: 1.106

25. אני שבע רצון מיכולתם והצלחתם של המשטרה והמערכת המשפטית להתמודד עם שחיתות בישראל

ממוצע: 2.62, סטיית תקן: 1.265

26. הממשלה מראה יכולת ביצוע טובה מאד בתחומי ביטחון ותשתיות בהשוואה לתחומי רווחה (כמו דיור, בריאות, חינוך)

ממוצע: 3.44, סטיית תקן: 1.137

מידת אפקטיביות הפעילות הממשלתית הנתפסת – מיקרו

27. בישראל, יכולתה של המדינה לספק שירותים בתחומים מורכבים כמו חינוך ובריאות באופן משביע רצון טובה מיכולתם של גופים פרטיים לספק שירותים כאלה

ממוצע: 3.16, סטיית תקן: 1.200

28. רמת החינוך בישראל משביעת רצון

ממוצע: 2.70, סטיית תקן: 1.144

29. גופים ציבוריים בישראל סובלים מעודף בירוקרטיה (טפסים רבים, תורים ארוכים)*

ממוצע: 4.18, סטיית תקן: 1.065

מידת קיומם ואפקטיביות (נתפסים) של מנגנוני הכשרה מקצועית

30. מעסיקים בישראל מספקים לעובדים שלהם מסגרות הכשרה מקצועית משביעות רצון

ממוצע: 2.79, סטיית תקן: 1.038

31. הממשלה מספקת מסגרות יעילות להסבה מקצועית למובטלים

ממוצע: 2.55, סטיית תקן: 1.133

32. הניסיון האישי שלי עם מנגנוני ההכשרה המקצועית בישראל משביע רצון

ממוצע: 1.92, סטיית תקן: 1.718

אופייה של המדיניות הכלכלית-חברתית הקיימת

33. מדיניות הממשלה מקטינה את פערי ההכנסות*

ממוצע: 2.28, סטיית תקן: 1.287

34. הממשלה נוקטת בהפחתת מעורבות ובהפרטה בתחומי רווחה

ממוצע: 3.41, סטיית תקן: 1.199

35. הממשלה משקיעה מעט מידי בתחומי חינוך ובריאות

ממוצע: 3.44, סטיית תקן: 1.137

מידת הבקיאות והחשיבות שניתנת לנושאים כלכליים-חברתיים

36. בהצבעה בבחירות אני בוחר במפלגה שעמדותיה תואמות את שלי בנושאי חוץ וביטחון*

ממוצע: 3.59, סטיית תקן: 1.477

37. אני תומך במפלגות שמקדמות את העמדה שלי בנושאים כלכליים-חברתיים

ממוצע: 4.01, סטיית תקן: 1.164

38. אני בקיא בנושאים כלכליים-חברתיים

ממוצע: 3.38, סטיית תקן: 1.199

כישורים

39. יש לי כישורים מקצועיים מגוונים

ממוצע: 3.60, סטיית תקן: 1.157

התפלגות מאפייני תעסוקה

סקטור:

